

127. ДАЛАЙД ХӨЛӨГ ОНГОЦ МӨРГӨЛДӨХӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ОЛОН УЛСЫН ЖУРМЫН ТУХАЙ КОНВЕНЦ

*1972 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдөр баталж,
1977 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон**

Энэхүү конвенцид Оролцогч талууд,

Далай дахь аюулгүй байдлын түвшинг хадгалахыг эрмэлзэж,

Далайд хүний амь нас хамгаалах асуудлаарх 1960 оны Олон улсын бага хурлын Төгсгөлийн баримт бичгийн хавсралт болох “Далай дахь мөргөлдөөнөөс урьдчилан сэргийлэх тухай” Олон улсын дүрмийг дахин хянан нийцүүлэхийг хүсч,

эдгээр зохицуулалтыг баталснаас хойшхи хөгжлийн хүрээнд авч үзэж,

дор дурдсан зүйлийг хэлэлцэн тохиролцов:

1 дүгээр зүйл **Ерөнхий үүрэг**

Энэхүү конвенцид Оролцогч талууд “Далай дахь мөргөлдөөнөөс урьдчилан сэргийлэх тухай” 1960 оны олон улсын дүрмийг бий болгох журам болон бусад хавсралтыг хүчин төгөлдөр болгох үүрэг хүлээнэ.

2 дугаар зүйл **Гарын үсэг зурах, соёрхон батлах, хүлээн зөвшөөрөх, батлах болон нэгдэн орох**

1. Энэхүү конвенц нь 1973 оны 6 дугаар сарын 1-ний өдөр хүртэл гарын үсэг зурахад нээлттэй байх бөгөөд түүнээс хойш нэгдэн ороход нээлттэй байна.

2. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага, эсхүл түүний аливаа төрөлжсөн байгууллага, Атомын эрчим хүчний агентлаг буюу олон улсын шүүхийн дүрмийн гишүүн орон энэхүү конвенцид дараахь байдлаар оролцогч тал байж болно:

- соёрхон батлах, хүлээн зөвшөөрөх буюу батлахын тулд тайлбар хийлгүйгээр гарын үсэг зурах;
- дараа соёрхон батлах, хүлээн зөвшөөрөх буюу батлах нөхцлөөр гарын үсэг зурах;
- нэгдэн орох.

3. Соёрхон батлах, хүлээн зөвшөөрөх, батлах буюу нэгдэн ороход холбогдох батламж бичгийг Засгийн газар хоорондын далайн зөвлөлдөх байгууллага /цаашид “Байгууллага” гэх/-д хадгалуулахаар өгөх замаар гүйцэтгэх бөгөөд Байгууллага нь энэхүү конвенцид гарын үсэг зурсан буюу нэгдэн орсон улсын Засгийн газарт хадгалуулахаар өгсөн батламж жуух бичиг бүрийг хадгалуулахаар өгсөн өдрийн хамт мэдэгдэнэ.

3 дугаар зүйл **Нутаг дэвсгэрийн үйлчлэх хүрээ**

1. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага тухайн нутаг дэвсгэрийн хувьд захирах эрх мэдэл бүхий, эсхүл хэлэлцэн тохиролцогч аливаа тал нутаг дэвсгэрийн олон улсын харилцааны хувьд хариуцлага хүлээж байвал ийм нутаг дэвсгэрийг конвенцийн үйлчлэлд хамруулах тухай Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга /цаашид “Ерөнхий нарийн бичгийн дарга” гэх/-д аль ч үед бичгээр мэдэгдэж болно.

* Монгол Улс 2001.12.14-ний өдөр нэгдэн орсон.

2. Энэхүү конвенц нь мэдэгдэл хүлээн авсан буюу мэдэгдэлд заасан өдөр түүнд дурдсан нутаг дэвсгэрийн хүрээнд үйлчилж эхэлнэ.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн дагуу хийсэн аливаа мэдэгдлийг түүнд дурдсан аливаа нутаг дэвсгэрийн хувьд эргүүлэн татаж болох бөгөөд конвенцийн үйлчлэл нь нэг жилийн дараа, эсхүл эргүүлэн татах тухай мэдэгдэлд дурдсан хугацааны дараа зогсоно.

4. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэ зүйлийн дагуу конвенцийн үйлчлэлд хамруулах буюу аливаа үйлчлэлийг эргүүлэн татах тухай мэдэгдлийн талаар хэлэлцэн тохиролцогч бүх талд мэдээлнэ.

4 дүгээр зүйл

Хүчин төгөлдөр болох

1.

а) Энэхүү конвенц нь худалдааны нийт хөлөг онгоц нь дэлхийн нийт хэмжээний 65 буюу түүнээс дээш хувийг эзэлдэг, эсхүл 100 буюу түүнээс дээш тонн жинтэй 15 буюу түүнээс дээш улс түүний Оролцогч тал болсон өдрөөс хойш 12 сарын дараа хүчин төгөлдөр болно.

б) Энэ хэсгийн (а) дэд хэсгийн заалтыг үл харгалзан энэхүү конвенц нь 1976 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өмнө хүчин төгөлдөр болохгүй.

2. 1 (а) дэд хэсэгт дурдсан нөхцөлийг биелүүлсний дараа энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болохоос өмнө 2 дугаар зүйлийн дагуу энэхүү конвенцийг соёрхон батлаж, хүлээн зөвшөөрч, зөвшөөрч буюу түүнд нэгдэн орж буй улсын хувьд энэхүү конвенц нь тэрээр хүчин төгөлдөр болох өдөр хүчинтэй болно.

3. Энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсны дараа түүнийг соёрхон баталж, хүлээн зөвшөөрч, батлаж, эсхүл нэгдэн орж буй улсын хувьд энэхүү конвенц нь 2 дугаар зүйлийн дагуу батламж бичгийг хадгалуулахаар өгсөн өдөр хүчинтэй болно.

4. 6 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт дурдсаны дагуу энэхүү конвенцид хийсэн нэмэлт, өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсон өдрийн дараа аливаа соёрхон батлах, хүлээн зөвшөөрөх, батлах, эсхүл нэгдэн орохыг конвенцийн хувьд нэмэлт, өөрчлөлт хийсэн байдлаар хэрэглэнэ.

5. Энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн “Далай дахь мөргөлдөөнөөс урьдчилан сэргийлэх тухай” 1960 оны олон улсын журмыг энэ журам орлон хэрэглэгдэх болно.

6. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэхүү конвенцид гарын үсэг зурсан буюу түүнд нэгдэн орсон улсын Засгийн газарт түүнийг хүчин төгөлдөр болсон өдрийн талаар мэдээлнэ.

5 дугаар зүйл

Шинэчлэх асуудлаарх бага хурал

1. Байгууллага энэхүү конвенц буюу журмыг, эсхүл хоёуланг нь шинэчлэх зорилгоор бага хурал зарлан хуралдуулж болно.

2. Байгууллага энэхүү конвенц буюу журмыг, эсхүл хоёуланг нь шинэчлэх зорилгоор Хэлэлцэн тохиролцогч талуудын гуравны нэгээс доошгүй хувийн хүсэлтийн дагуу бага хурал хуралдуулна.

6 дугаар зүйл

Журамд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах

1. Байгууллага хэлэлцэн тохиролцогч талаас журамд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар санал болгосон аливаа хүсэлтийг авч хэлэлцэнэ.

2. Байгууллагын дэргэдэх Далайн аюулгүй байдлын хорооны байлцаж байгаа болон санал өгч буй гишүүдийн гуравны хоёрын олонхийн саналаар ийм нэмэлт, өөрчлөлтийг Байгууллагын Ассамблей авч хэлэлцэхээс 6-аас доошгүй сарын өмнө хэлэлцэн тохиролцогч бүх тал болон Байгууллагын гишүүдэд мэдэгдэнэ. Нэмэлт,

өөрчлөлтийг Ассамблей хянан үзэхэд Байгууллагын гишүүн бус Хэлэлцэн тохиролцогч аливаа тал оролцох эрхтэй.

3. Ассамблей байлцаж байгаа болон санал өгч буй гишүүдийн гуравны хоёрын олонхийн саналаар ийм нэмэлт, өөрчлөлтийг баталсан бол түүнийг хүлээн зөвшөөрүүлэх зорилгоор Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Хэлэлцэн тохиролцогч бүх талд мэдэгдэнэ.

4. Ассамблейгаас урьдчилан тогтоосон хугацаанд гуравны нэгээс дээш Хэлэлцэн тохиролцогч талууд ийм нэмэлт, өөрчлөлтийг эсэргүүцэж байгаа Байгууллагад мэдэгдээгүйгээс бусад тохиолдолд нэмэлт, өөрчлөлт нь түүнийг батлах үед Ассамблейгээс тодорхойлох өдөр хүчин төгөлдөр болно. Энэ хэсэгт дурдсан өдрийг Ассамблейн байлцаж байгаа болон санал өгч буй гишүүдийн гуравны хоёрын олонхийн саналаар тодорхойлно.

5. Журамд оруулсан аливаа нэмэлт, өөрчлөлт нь хүчин төгөлдөр болсноор тэрээр хамаарах түрүүчийн аливаа заалтыг хүчингүй болгох бөгөөд энэ нь нэмэлт, өөрчлөлтийг эсэргүүцээгүй конвенцийн хэлэлцэн тохиролцогч бүх талуудын хувьд хамаарна.

6. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга конвенцийн Хэлэлцэн тохиролцогч бүх тал болон Байгууллагын бүх гишүүдэд энэ зүйлийн дагуу хийсэн аливаа хүсэлт, мэдэгдэл болон нэмэлт, өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсон өдрийн талаар мэдэгдэнэ.

7 дугаар зүйл

Цуцлах

1. Энэхүү конвенцийг Хэлэлцэн тохиролцогч бүх тал түүний хувьд конвенц хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 5 жилийн дараа аль ч үед цуцлаж болно.

2. Цуцлалтыг Байгууллагад цуцлах тухай батламж бичиг хадгалуулахаар өгөх замаар гүйцэтгэнэ. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга ийнхүү хүлээн авсан аливаа цуцлалт болон түүнийг авсан өдрийг Хэлэлцэн тохиролцогч бусад бүх талуудад мэдэгдэнэ. Цуцлалт нь Байгууллага нь түүнийг хүлээн авснаас хойш 1 жилийн дараа, эсхүл батламж бичигт заасан хугацаанд хүчин төгөлдөр болно.

8 дугаар зүйл

Хадгалуулахаар өгөх, бүртгэх

1. Энэхүү конвенц болон журмыг Байгууллагад хадгалуулахаар өгөх бөгөөд Ерөнхий нарийн бичгийн дарга түүний баталгаажуулсан хувийг гарын үсэг зурсан буюу конвенцид нэгдэн орсон бүх орны Засгийн газарт илгээнэ.

2. Энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болмогц Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дүрмийн 102 дугаар зүйлийн дагуу Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бүртгүүлэх болон хэвлэн нийлүүлэхээр эх бичвэрийг өгнө.

9 дүгээр зүйл

Эх бичвэрийн хэл

Энэхүү конвенц болон журмыг англи, франц хэлээр тус бүр нэг хувь үйлдсэн бөгөөд хоёр эх бичвэр нь адил хүчинтэй байна. Орос болон испани хэл дээрх албан ёсны орчуулгыг бэлтгэн, гарын үсэг зурсан эх хувийн хамт хадгалуулахаар өгнө.

Дээр дурдсаныг нотолж, засгийн газраасаа зохих ёсоор эрх олгогдсон дор дурдсан хүмүүс энэхүү конвенцид гарын үсэг зурав.

Лондон хотноо нэг мянга есөн зуун далан хоёр оны аравдугаар сарын хоринь өдөр үйлдэв.

“ДАЛАЙ ДАХЬ МӨРГӨЛДӨӨНӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ОЛОН УЛСЫН ЖУРАМ”

ХЭСЭГ А – ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Журам 1

Хэрэглэх хүрээ

- а) Энэхүү журмыг их далай болон түүнтэй холбогдох бүх усан зам дээрх хөлөг онгоцны хувьд хэрэглэнэ.
- б) Далайд гарцтай зогсоол, боомт, мөрөн, нуур буюу усан зам дээрх хөлөг онгоцны хувьд холбогдох эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон тусгай дүрмийг хэрэглэхэд энэ журмын заалт харшлахгүй болно.
- в) Байнгын нэмэлт дохионы гэрэл, эсхүл харуулд явж байгаа байлдааны хөлөг онгоцонд зориулсан авиан дохио болон флотын бүрэлдэхүүнд загас агнуур эрхэлж буй загас агнуурын хөлөг онгоцонд зориулсан хувьд нэмэлт байнгын дохионы гэрлийн хувьд аливаа улсын Засгийн газраас тогтоосон тусгай дүрмийг хэрэглэхэд энэ журмын заалт харшлахгүй болно. Ийм байнгын буюу нэмэлт дохионы гэрэл, эсхүл авиан дохиог энэхүү журмаар тогтоосон гэрэл, дохиотой андуурахгүй байвал зохино.
- д) Эдгээр журмын зорилгоор хөдөлгөөнийг тусгаарлах схемийг Байгууллагаас баталж болно.
- е) Хөлөг онгоц нь өөрийн тусгай бүтэц буюу зориулалтын тоо, байрлал, тусгал буюу гэрэл, дохионы үзэгдэх сектор болон авиан дохионы төхөөрөмжийн байрлал, үзүүлэлтийн талаарх эдгээр журмын аль ч заалтыг бүрэн гүйцэтгэж чадахгүй гэж холбогдох Засгийн газар үзсэн тохиолдолд тухайн хөлөг онгоц нь дохионы тоо, байрлал, тусгал буюу гэрэл, эсхүл дохионы үзэгдэх сектор болон авиан дохионы төхөөрөмжийн байрлал, үзүүлэлтийн талаарх шаардлагыг Засгийн газрын тогтоосон энэ журамд хамгийн ойр нийцэх байдлаар биелүүлнэ.

Журам 2

Хариуцлага

- а) Эдгээр журмын ямар ч заалт хөлөг онгоц, түүний дарга, ахмад болон хөлгийн баг эдгээр журмыг үл биелүүлэх, эсхүл далайчдын ердийн заншил буюу тухайн нөхцөл байдлын дагуу хийх ёстой байсан үйлдлээ хийгээгүйгээс үүссэн үр дагаврын хариуцлагаас чөлөөлөхгүй.
- б) Эдгээр журмыг тайлбарлах буюу хэрэглэхдээ хөлөг онгоц усан замаар явах үед учрах бүх төрлийн аюул, мөргөлдөөн болон зайлшгүй аюулаас зайлсхийх зорилгоор эдгээр журмаас ухрах шаардлагыг бий болгож болох онцгой бүх нөхцөл байдал, үүний дотор хөлөг онгоцны онцлогийг зохих байдлаар харгалзах учиртай.

Журам 3

Ерөнхий нэр томьёо

Эдгээр журмын зорилгоор тухайн нөхцөл байдал өөрөөр шаардсанаас бусад тохиолдолд:

- а) “хөлөг онгоц” гэж усаар тээвэрлэхэд ашиглаж буй, эсхүл ашиглаж болох хөвөгч бүх төрөл, түүний дотор хөлөг онгоц, гидро хөдөлгүүртэй онгоцыг;
- б) “механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц” гэж механик төхөөрөмжөөр хөдөлгөөнд ордог аливаа хөлөг онгоцыг;
- в) “далбаат хөлөг онгоц” гэж далбаа мандуулсан аливаа хөлөг онгоц, үүний дотор хэрэглээгүй механик төхөөрөмжтэй хөлөг онгоцыг;
- д) “загас агнуурын хөлөг онгоц” гэж маневарлах чадварыг нь хязгаарласан өөш, үелсэн дэгээт хэрэгсэл, тор буюу загас барих бусад хэрэгсэл бүхий аливаа хөлөг онгоцыг хэлэх бөгөөд харин үүнд маневарлах чадварыг нь хязгаарлаагүй зүтгүүрийн дэгээт буюу загас барих бусад хэрэгсэл бүхий хөлөг онгоц орохгүй;

- е) “гидро-онгоц” гэж усан дээр маневарлах зориулалтаар хийгдсэн аливаа нисэх онгоцыг;
- ф) “жолоодлогогүй хөлөг онгоц” гэж онцгой нөхцөл байдлын улмаас эдгээр журмын дагуу маневарлах чадвараа алдан бусад хөлөг онгоцонд зам тавих боломжгүй болсон хөлөг онгоцыг;
- г) “маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц” гэж гүйцэтгэж буй ажлын онцлогоос шалтгаалан эдгээр журмын дагуу маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсаны улмаас өөр онгоцонд зам тавих боломжгүй болсон хөлөг онгоцыг. Дараахь хөлөг онгоцыг маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц гэж үзнэ:
- i) замын тэмдэг, хөлөг доорх кабель буюу хоолойг байрлуулах, үйлчлэх буюу тайлах үйл ажиллагаа хийж буй хөлөг онгоц;
 - ii) ёроолыг гүнзгийрүүлэх, судлах буюу хөлөг доорх үйл ажиллагаа эрхэлж буй хөлөг онгоц;
 - iii) явж байхдаа хангамж нийлүүлэх буюу хүн, хүнс болон ачаа шилжүүлж буй хөлөг онгоц;
 - iv) нисэх онгоцыг хөөргөх, газардуулах үйл ажиллагаа хийж буй хөлөг онгоц;
 - v) мина шүүрдэх үйл ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоц;
 - vi) замаасаа хазайх боломжгүй болгосон зүтгэх үйл ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоц.
- h) “усанд суулт нь саад болсон хөлөг онгоц” гэж хөлөг онгоцонд суух болон усны гүнийн хоорондох харьцаа ноцтой улмаас замаасаа хазайх боломж нь ихээхэн хязгаарлагдсан хөлөг онгоцыг;
- i) “явж байгаа” гэж зангуу хаяж зогсоогоогүй буюу эрэг болон хөрсөнд хайртаагүй хөлөг онгоцыг;
- ж) хөлөг онгоцны “урт” болон “өргөн” гэж түүний туйлын урт болон өргөнийг;
- к) хөлөг онгоцууд бие биенээ харна гэж нэгнээс нь нөгөөг нүдээр харах боломжтой байдлыг;
- л) “бараа харагдах нь хязгаарлагдсан” гэж манан, униар, цас, хүчтэй бороо, элсэн шуурга буюу адилтгах үзэгдлээс шалтгаалан харахыг хязгаарласан аливаа нөхцөлийг.

ХЭСЭГ В – МАНЕВРЛАХ БОЛОН УСААР ЯВАХ ЖУРАМ

ДЭД ХЭСЭГ I – ХАРАГДАХ ЯМАР Ч НӨХЦӨЛД ХӨЛӨГ ОНГОЦ ЯВАХ

Журам 4 **Хэрэглэх**

Энэ дэд хэсгийн дүрмийг харагдах ямар ч нөхцөлд хэрэглэнэ.

Журам 5 **Ажиглах**

Хөлөг онгоц бүр нөхцөл байдал болон мөргөлдөх аюулыг бүрэн тодорхойлох зорилгоор нүдээр харах, сонсох болон тухайн байдалд тохирсон боломжийн бүх хэрэгслээр зохих ажиглалтыг байнга хийнэ.

Журам 6 **Аюулгүй хурд**

Хөлөг онгоц бүр мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэхэд зохих, үр ашигтай үйлдэл хийх болон тухайн нөхцөл байдалд тохирох зайнд зогсох боломжтой байх аюулгүй хурдтай явах ёстой.

Аюулгүйн хурдыг тодорхойлоход, тухайлбал, дараахь хүчин зүйлийг анхаарна:

- а) Бүх хөлөг онгоцны хувьд:
 - i) харагдах нөхцөл;

- ii) замын хөдөлгөөний ачаалал, үүний дотор загас агнуурын буюу бусад хөлөг онгоцны төвлөрөлт;
 - iii) хөлөг онгоцны маневарлах чадвар, ялангуяа тухайн нөхцөл байдалд зогсох зай болон эргэх чадвар;
 - iv) эргийн гэрэл болон өөрийн гэрэл сарнихаас гэрэлтүүлгийн фон байгаа эсэх;
 - v) салхи, далай, урсгалын байдал, хөдөлгөөний аюул ойртох;
 - vi) хөлөг онгоцонд суух болон усны гүний хоорондын харьцаа.
- b) Радиолокатор хэрэглэж буй хөлөг онгоцны хувьд дараахь нэмэлт нөхцөл байдал:
- i) радиолокаторын тоног төхөөрөмжийн үзүүлэлт, үр ашиг, хязгаарлалт;
 - ii) радиолокаторын хэмжүүрийн үйлчлэх зайнаас үүсэх аливаа хязгаарлалт;
 - iii) радиолокаторын илрүүлсэн далай, цаг агаар болон бусад нөөцийн үр нөлөө интерференц;
 - iv) радиолокатор хангалттай зайнд жижиг хөлөг онгоц, мөс буюу хөвж буй бусад зүйлийг барих боломжгүй байх;
 - v) радарт баригдсан хөлөг онгоцны тоо, байрлал, хөдөлгөөн.

Хөлөг онгоц буюу ойр байгаа бусад зүйлд хүрэх зайг радиолокатораар хэмжихэд тодорхойлж болох харах нөхцөл.

Журам 7 **Мөргөлдөх эрсдэл**

- a) Мөргөлдөх аюул байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор хөлөг онгоц бүр өөрийн мэдэлд байгаа бүх хэрэгслийг тухайн нөхцөлд байдалд тохируулан хэрэглэнэ. Хэрэв аюул байгаа эсэхэд эргэлзээ гарвал аюул байж болзошгүй гэж тооцоолно.
- b) Хөлөг онгоцон дээр байрлуулсан зөв ажилладаг радиолокаторын тоног төхөөрөмжийг зохих байдлаар ашиглах ёстой. Тухайлбал, мөргөлдөх аюулаас зайлсхийх үүднээс алсын ажиглалт хийх, нэгэнт илрүүлсэн объектыг байнгын хяналтанд авах.
- c) Бүрэн бус, ялангуяа радиолокаторын бүрэн бус мэдээлэл дээр үндэслэн таамаглал хийж үл болно.
- d) Мөргөлдөх аюулыг тодорхойлоход дараахь зүйлийг юуны өмнө анхаарах учиртай:
 - i) ойртож буй хөлөг онгоцны патент нь мэдрэгдэхүйц өөрчлөгдөхгүй байвал мөргөлдөх аюул ноцтой байна гэж тооцох;
 - ii) чиглэл нилээд өөрчлөгдөх нөхцөлд ч ийм аюул байж болзошгүй, тухайлбал, маш том онгоц буюу зүтгүүр онгоц, эсхүл маш ойр зайнд ойртох үед.

Журам 8 **Мөргөлдөхөөс зайлсхийх үйлдэл**

- a) Мөргөлдөхөөс зайлсхийх аливаа үйлдэл нь энэ хэсгийн журамд заасны дагуу явагдах бөгөөд хэрэв нөхцөл байдал боломжтой бол шийдэмгий, шуурхай болон далайчдын урьдын туршлагын дагуу байх ёстой.
- b) Мөргөлдөхөөс зайлсхийх зорилгоор чиглэл болон хурдыг өөрчлөх нь хэрэв нөхцөл байдал боломжтой бол түүнийг харж буюу радиолокатороор ажиглаж буй хөлөг онгоцонд шууд ажиглагдах үүднээс хангалттай огцом байх ёстой бөгөөд чиглэл хурдыг удаан дараалсан байдлаар өөрчлөхөөс зайлсхийх хэрэгтэй.
- c) Усны орон зай хангалттай байх нөхцөлд зөвхөн өөрчлөх нь хэт ойртохоос урьдчилан сэргийлэх үйлдэл нь түүний цагийг тааруулсан, ач холбогдолтой бөгөөд бусад хөлөг онгоцтой хэт ойртохгүй байвал хамгийн үр дүнтэй байна.
- d) Өөр хөлөг онгоцтой мөргөлдөхөөс зайлсхийх үйлдлийг аюулгүй зайнд салах байдлаар хийх ёстой. Энэ үйлдлийг нөгөө хөлөг онгоцны хажуугаар өнгөрч дуусах хүртэл хянах учиртай.

е) Мөргөлдөхөөс зайлсхийх буюу нөхцөл байдлыг илүү сайтар тогтоох шаардлагатай бол хөлөг онгоцны хөдөлгүүрийг зогсоох буюу ухрах замаар хурдаа багасгах, эсхүл бүүр зогсох ёстой.

Журам 9 Нарийн хоолой

а) Нарийн хоолой буюу усан замаар явж байгаа хөлөг онгоц тэдгээрийн гаднах хязгаарын дагуу явах бөгөөд тэр нь хөлөг онгоцны баруун хажуу талд байх бөгөөд аюулгүй байдлыг хангахуйц ойрхон гарах учиртай.

б) 20 метрээс богино урттай хөлөг онгоц эсхүл далбаат хөлөг онгоц зөвхөн нарийн хоолой буюу бахирын хязгаарт аюулгүй явах чадвартай хөлөг онгоцонд саад учруулж болохгүй.

с) Загас агнуурын хөлөг нарийн хоолой буюу бахираар явж буй аливаа өөр хөлөг онгоцонд саад учруулж болохгүй.

д) Хэрэв нарийн хоолой буюу бахирыг хөндлөн гарах нь зөвхөн нарийн хоолой буюу бахирын хязгаарт аюулгүй явах чадвартай хөлөг онгоцонд саад учруулахаар байвал хөлөг онгоц ингэж хөндлөн гарч үл болно. Хөндлөн гарч буй хөлөг онгоц юу хийх гэж байгаа талаар нөгөө хөлөг онгоц эргэлзэж байвал журам 34-ийн (с) хэсэгт дурдсан дуут болон үгсийн дохиог хэрэглэж болно.

i) нарийн хоолой буюу бахирт гүйцэн түрүүлж буй хөлөг онгоц аюулгүй хөдөлгөөн хийх боломжтой зөвхөн тийм нөхцлөөр гүйцэн түрүүлэх боломжтой бол журам 34 (с) (I) хэсэгт заасан дохио өгөх замаар өөрийн хийх гэж байгаа санаагаа илэрхийлнэ. Гүйцэн түрүүлж буй хөлөг онгоц нь зөвшөөрч байгаа бол аюулгүй байдлаар гүйцэн түрүүлэх хөдөлгөөнийг хангах үүднээс журам 34 (с) (II) хэсэгт дурдсан холбогдох дохио өгнө. Эргэлзэж байвал журам 34 (d) хэсэгт дурдсан авиан дохио өгнө.

ii) энэхүү журам нь гүйцэн түрүүлж буй хөлөг онгоцны хувьд журам 13-т дурдсан хариуцлагаас чөлөөлөхгүй.

е) Замд байгаа саадын улмаас бусад хөлөг харагдахгүй байгаа тохой буюу нарийхан хоолой, эсхүл бахиртын хэсэгт ойртож буй хөлөг онгоц илүү анхааралтай, болгоомжтой явах хэрэгтэй бөгөөд журам 34 (е) хэсэгт дурдсан авиан дохио өгөх ёстой.

f) Аливаа хөлөг онгоц хэрэв нөхцөл байдал боломжтой бол нарийхан хоолойд зангуу хаяж зогсохоос зайлсхийх хэрэгтэй.

Журам 10 Хөдөлгөөн тусгаарлах систем

а) Энэхүү журмыг Байгууллагаас баталсан хөдөлгөөн тусгаарлах системийн хувьд хэрэглэнэ.

б) Хөдөлгөөн тусгаарлах системийг хэрэглэж буй хөлөг онгоц дараахь зүйлийг хийнэ:

явах;
i) хөдөлгөөний холбогдох зурваст хөдөлгөөний ерөнхий чиглэлийн дагуу

ii) хөдөлгөөнийг тусгаарласан шугам буюу бүсээс аль болох гадна явах;

iii) ердийн байдлаар хөдөлгөөний зурваст түүний эцсийн хэсэгт орох буюу гарах, гэхдээ хөдөлгөөний зурвасыг хөндлөн гарах шаардлагатай бол хөдөлгөөнийг ерөнхий чиглэлд тэгш өнцөгтөөр гүйцэтгэнэ.

с) Хөлөг онгоц аль болох хөдөлгөөний зурвасыг хөндлөн гарахаас зайлсхийх ёстой бөгөөд хэрэв хөндлөн гарах зайлшгүй шаардлагатай бол хөдөлгөөний ерөнхий чиглэлд тэгш өнцөгтөөр гүйцэтгэнэ.

д)

i) Хөлөг онгоц хөдөлгөөн тусгаарлах системийн зурвасаар аюулгүй зорчих боломжтой тохиолдолд эрэг орчмын зурвасыг ашиглахгүй. 20 метрээс бага

урттай хөлөг онгоц далбаат болон загас агнуурын хөлөг онгоц эрэг орчмын зурвасыг ашиглаж болно.

е) (ii) (d) (i) дэд хэсэгт заасныг үл харгалзан хөлөг онгоц зурвас гаталж, эсхүл зурвас руу нэвтрэх буюу зурвасаас гарч буй хөлөг онгоцноос бусад хөлөг онгоц доор дурдсанаас бусад тохиолдолд тусгаарлах бүсэд нэвтрэх, эсхүл гаталж болохгүй.

i) зайлшгүй нөмөрсөн аюулаас зайлсхийх онцгой тохиолдолд;

ii) тусгаарласан бүсэд загас агнуур эрхлэх.

f) Хөдөлгөөн тусгаарлах системын хязгаарлалтын ойролцоо явж буй хөлөг онгоц дээд хэмжээний анхааралтай байна.

g) Хөлөг онгоц хөдөлгөөнийг тусгаарлах систем болон түүний эцсийн хэсгийн ойролцоо зангуу хаяж зогсохоос аль болох зайлсхийнэ.

h) Хөдөлгөөнийг тусгаарлах системийг ашиглахгүй байгаа хөлөг онгоц түүнээс аль болох хол зайтай байна.

i) Загас агнуурын хөлөг онгоц хөдөлгөөний зурваст яваа бусад хөлөг онгоцны замд саад учруулах ёсгүй.

j) 20 метрээс бага урттай, эсхүл далбаат хөлөг онгоц хөдөлгөөний зурваст яваа механик хөдөлгүүр бүхий хөлөг онгоцонд саад учруулж болохгүй.

к) Маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц хөдөлгөөн тусгаарлах системд хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах ажиллагаа явуулж байгаа бол түүнийгээ дуусгах хүртэл эдгээр журмыг дагаж мөрдөхгүй байж болно.

l) Маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц хөдөлгөөн тусгаарлах системд хөдөлгөөний замын тэмдэг, хөлөг доорх кабель буюу хоолойг байрлуулах, үйлчлэх буюу тайлах үйл ажиллагаа явуулж байгаа бол түүнийгээ дуусгах хүртэл эдгээр журмыг дагаж мөрдөхгүй байж болно.

ДЭД ХЭСЭГ II – БИЕ БИЕНЭЭ ХАРАХ ЗАЙНД БАЙГАА ХӨЛӨГ ОНГОЦНЫ ЯВАЛТ

Журам 11

Хэрэглэх

Энэхүү журмыг бие биенээ харах зайнд байгаа хөлөг онгоцны хувьд хэрэглэнэ.

Журам 12

Далбаат хөлөг онгоц

a) Мөргөлдөөн үүсэхэд хүргэж болзошгүй байдлаар далбаат хоёр хөлөг онгоц хоорондоо ойртвол нэг нь нөгөөдөө дараахь байдлаар зам тавьж өгнө:

i) хөлөг онгоцууд нь өөр өөр шугамаар явж байгаа тохиолдолд зүүн галсаар явж байгаа хөлөг онгоц нь нөгөө хөлөг онгоцонд зам тавьж өгнө;

ii) хөлөг онгоцууд нь нэг шугамаар явж байгаа тохиолдолд салхи руу явж байгаа хөлөг онгоц нь салхины доор явж байгаа хөлөг онгоцонд зам тавьж өгнө;

iii) зүүн шугамаар явж байгаа хөлөг онгоцыг салхитай талаас нь харж байгаа бөгөөд ямар галсаар явж байгааг нь тодорхойлж чадахгүй бол тэрхүү нөгөө хөлөг онгоцонд зам тавьж өгнө.

b) Энэ журмын зорилгоор салхи руу харсан тал гэж гол далбаа байгаа талын эсрэг тал бөгөөд хэрэв бүрэн тоноглолтой бол хамгийн том ташуу далбаа байгаа талын эсрэг талыг тус тус хэлнэ.

Журам 13

Гүйцэж түрүүлэх

a) Энэ хэсгийн журмын аливаа заалтыг үл харгалзан хөлөг онгоц нөгөө хөлөг онгоцыг гүйцэж түрүүлэхдээ замын хажууг барих ёстой.

- b) Хэрэв хөлөг онгоц нөгөө хөлөг онгоцны голоос 22.5 градусаас илүү өнцгөөр хойноос нь ойртож байгаа, өөрөөр хэлбэл шөнийн цагт хөлөг онгоцны зөвхөн хитэгийн гэрлийг харах боломжтой бөгөөд хажуугийн гэрлийг харах боломжгүй байхыг гүйцэж түрүүлэх гэж хэлнэ.
- c) Гүйцэж түрүүлж байна гэдэгт эргэлзээ төрөх тохиолдолд гүйцэж түрүүлж байна гэж тооцон зохих ёсоор холбогдох үйлдлийг гүйцэтгэнэ.
- d) Хоёр хөлөг онгоцны байршил дараа нь өөрчлөгдөх нь чиглэл зөрчин явж байгаа хөлөг онгоцыг гүйцэж түрүүлж байгаа хөлөг онгоц гэж эдгээр дүрмүүдийн агуулгын дагуу тооцох, эсхүл гүйцэж түрүүлж байгаа хөлөг онгоц түрүүлүүлж байгаа хөлөг онгоцноос гүйцэж, түрүүлж дуусах хүртэл зайдуу явах үүргээс чөлөөлөх үндэслэлгүй.

Журам 14

Чанх өөдөөс ойртох нөхцөл

- a) Механик хөдөлгүүртэй хоёр хөлөг онгоц эсрэг буюу бараг эсрэг чиглэлээс ойртож байгаа нь мөргөлдөөнд хүргэх аюулыг бий болгохоор байвал тус бүр нь баруун тийш чиглэлээ өөрчилж, нөгөө хөлөг онгоц зүүн талаар нь өнгөрөн гарах байдлыг үүсгэх ёстой.
- b) Хөлөг онгоц нөгөө хөлөг онгоцыг чанх өөдөөс нь буюу яг чиглэлийнх нь дагуу харах, чингэхдээ шөнийн цагаар далавчаар буюу бараг далавчаар нөгөө хөлөг онгоцны дээд гэрэл буюу хоёр хажуугийн гэрлийг нь харах, өдрийн цагаар нөгөө хөлөг онгоцны эх биеийг харахыг ийм нөхцөл үүссэн гэж тооцно.
- c) Ийм нөхцөл үүссэн гэдэгт эргэлзээ төрөх тохиолдолд түүнийг бий болсон гэж тооцон зохих ёсоор холбогдох үйлдлийг гүйцэтгэнэ.

Журам 15

Чиглэлд огтлолцох

Механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц огтлолцох чиглэлээр явж, тэр нь мөргөлдөх аюулыг бий болгохоор байвал баруун талдаа байгаа хөлөг онгоцонд зам тавьж, боломжтой бол чиглэл огтлолцохоос аль болох зайлсхийх ёстой.

Журам 16

Зам тавьж өгч буй хөлөг онгоцны үйлдэл

Эдгээр журмын дагуу зам тавих ёстой хөлөг онгоц аль болох цэвэр салах талаар урьдчилсан болон шийдэмгий арга хэмжээ авах ёстой.

Журам 17

Өөрт нь зам тавьж өгч буй хөлөг онгоцны үйлдэл

- a)
 - i) Аль нэг хөлөг онгоцонд зам тавьж өгөх ёстой бол нөгөө хөлөг онгоц нь чиглэл, хурдаа бууруулахгүй хэвээр байлгана.
 - ii) Гэхдээ хэрэв энэ хөлөг онгоцонд зам тавьж өгөх ёстой хөлөг онгоц эдгээр журамд зааснаар үйлдэл хийхгүй бол тэрээр өөрөө маневарлах байдлаар мөргөлдөхөөс зайлсхийж болно.
- b) Хэрэв аливаа шалтгааны улмаас чиглэл, хурдаа хэвээр байлгах ёстой хөлөг онгоц нь зөвхөн зам тавьж өгч буй хөлөг онгоцны үйлдлээр мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх боломжгүй гэдгийг тогтоовол хамгийн оновчтой үйлдлийг өөрөө санаачлан хийнэ.
- c) Механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны чиглэл огтлолцох тохиолдолд энэ журмын дэд хэсэг (а) (II)-ын дагуу арга хэмжээ авхад нөгөө хөлөг онгоц нь түүнээс зүүн талд байгаа бол аль болох зүүн тийшээ чиглэлээ өөрчлөх ёсгүй.
- d) Энэ дүрэм нь зам тавьж өгөх ёстой хөлөг онгоцыг үүргээс нь чөлөөлөхгүй.

Журам 18

Хөлөг онгоцнуудын харилцан хүлээх үүрэг

9, 10 болон 13 дугаар журамд зааснаас бусад тохиолдолд:

- a) Явж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц дараахь хөлөг онгоцонд зам тавьж өгөх ёстой:
 - i) жолоодох боломжгүй болсон хөлөг онгоц;
 - ii) маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц;
 - iii) загас агнуур эрхэлж буй хөлөг онгоц;
 - iv) далбаат хөлөг онгоц.
- b) Явж буй далбаат хөлөг онгоц дараахь хөлөг онгоцонд зам тавьж өгөх ёстой:
 - i) жолоодох боломжгүй болсон хөлөг онгоц;
 - ii) маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц;
 - iii) загас агнуур хийж буй хөлөг онгоц;
 - iv) далбаат хөлөг онгоц.
- c) Явж буй загас агнуурын хөлөг онгоц дараахь хөлөг онгоцонд зам тавьж өгөх ёстой:
 - i) жолоодох боломжгүй болсон хөлөг онгоц;
 - ii) маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц.
- d)
 - i) жолоодох боломжгүй болсон эсхүл маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсанаас бусадхөлөг онгоц суух байдлаараа хашигдсан бөгөөд 28 дугаар журамд заасан дохио гаргаж буй хөлөг онгоц аюулгүй дамжин өнгөрөхөд саад хийхээс зайлсхийнэ.
 - ii) усанд суултаараа хашигдсан хөлөг онгоц өөрийн өвөрмөц нөхцөлдөө нийцүүлэн онцгой болгоомжлон явах ёстой.
- e) Хөлөг онгоц дээр буугч гидро нисэх онгоц байдлаар бүх хөлөг онгоцноос зайдуу байж, тэдгээрийн хөдөлгөөнд саад учруулахаас зайлсхийнэ. Гэхдээ мөргөлдөөн үүсэх аюул байх тохиолдолд энэ хэсгийн дүрмийг удирдлага болгоно.

ДЭД ХЭСЭГ III – ХАРАГДАХ ОРЧИН ХЯЗГААРЛАГДМАЛ НӨХЦӨЛД ХӨВӨХ

Журам 19

Харагдах орчин хязгаарлагдмал нөхцөлд хөлөг онгоцыг чиглүүлэх

- a) Энэ журмыг хязгаарлагдмал харагдах газар буюу түүний ойр байгаа бөгөөд бие биенээ харахгүй байгаа хөлөг онгоцны хувьд хэрэглэнэ.
- b) Хөлөг онгоц бүр тухайн нөхцөл байдал болон хязгаарлагдмал харагдах нөхцөлд тохирсон аюулгүй хурдтай явна. Механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц нэн даруй маневарлахад бэлэн байх зорилгоор хөдөлгүүрээ бэлтгэнэ.
- c) Хөлөг онгоц бүр тухайн нөхцөл байдал болон хязгаарлагдмал харагдах нөхцөлд нийцүүлэн энэ хэсгийн дэд хэсэг I-д заасан үйлдлийг гүйцэтгэнэ.
- d) Зөвхөн радиолокаторыг хэрэглэн өөр хөлөг онгоцыг илрүүлсэн хөлөг онгоц хэт ойртох, мөргөлдөх нөхцөл байдал үүсч байгаа эсэхийг тодорхойлно. Хэрэв тийм бол холдох талаар арга хэмжээг шуурхай авах бөгөөд хэрэв ийм үйлдэл нь чиглэл өөрчлөх байвал дараахь зүйлээс зайлсхийнэ:
 - i) хэрэв нөгөө хөлөг онгоц хөндлийн өмнө байгаа бөгөөд түүнийг гүйцэж ирүүлэхгүй байвал зүүн тийшээ хазайх;
 - ii) хэрэв хөндлөн дээр буюу түүний хойно байгаа хөлөг онгоцны зүг рүү чиглэлээ өөрчлөх.
- e) Мөргөлдөх аюул байхгүйг тогтоосноос бусад тохиолдолд өөрийн суурь хөндлийн өмнө нөгөө хөлөг онгоцноос бүдэг дохио сонсох буюу траверзийн өмнө байгаа өөр хөлөг онгоцтой мөргөлдөхийг урьдчилан сэргийлэх боломжгүй бол

тухайн хөлөг онгоц нь чиглэлээ барихад хангалттай хамгийн бага хурдтай явна. Аливаа тохиолдолд ийм хөлөг онгоц зогсох хэрэгтэй бөгөөд мөргөлдөх аюул өнгөрөх хүртэл онцгой болгоомжтой явах шаардлагатай.

ХЭСЭГ С - ГЭРЭЛ БОЛОН ТЭМДГҮҮД

Журам 20 **Хэрэглэх**

- a) Энэ хэсгийн журмыг цаг агаарын аль ч нөхцөлд баримтлах ёстой.
- b) Гэрлийн талаархи журмыг нар жаргахаас мандах хүртэл мөрдөх бөгөөд эдгээр журамд заасан гэрэлтэй андуурахгүй байх буюу харагдах болон онцлог үзүүлэлтийг муудахгүй, эсхүл зохих байдлаар ажиглахад саад хийхгүй гэрлүүдээс бусад гэрлийг энэ хугацаанд гаргах ёсгүй.
- c) Хөлөг онгоцон дээр байгаа тохиолдолд эдгээр журамд дурдсан гэрлийг нар мандахаас жаргах хүртэл хязгаарлагдмал харагдах нөхцөлд болон шаардлагатай гэж үзсэн бусад тохиолдолд хэрэглэж болно.
- d) Тэмдэгийн хувьд тогтоосон журмыг өдрийн цагаар хэрэглэнэ.
- e) Эдгээр журмын дагуу тогтоосон гэрэл, тэмдгүүд нь энэ журмын хавсралт I-д дурдсан шаардлагад нийцэх учиртай.

Журам 21 **Тодорхойлолт**

- a) “дээд шургийн гэрэл” гэж хөлөг онгоцны хөндийд байдаг, 225 градусаар тасралтгүй гэрэл түгээдэг, хамрын дагуу 22.5 градусаар борт бүрийн дам нурууны хойно гэрэлтүүлэх маягаар тогтоосон цагаан гэрлийг;
- b) “хажуугийн гэрэл” гэж, хамрын дагуу 22.5 градусаар холбогдох бортын дам нурууны хойно гэрэлтүүлэх зориулалт бүхий 112.5 градусаар тасралтгүй гэрэл түгээдэг баруун хажуу дахь ногоон болон зүүн хажуу дахь улаан гэрлийг. 20метрээс богино урттай хөлөг онгоцон дээр бортын гэрлүүд нь нэг гэрэлтүүлэгчид төвлөрсөн бөгөөд хөлөг онгоцны диаметрын хөндийд байж болно;
- c) “хитэгийн гэрэл” гэж хөлөг онгоцны хитэгийн дагуу 67.5 градусаар борт бүрийг гэрэлтүүлэх зориулалт бүхий 135 градусаар тасралтгүй гэрэл түгээдэг хитэгт хамгийн ойр байдлаар байрлуулсан цагаан гэрлийг;
- d) “зүтгүүрийн гэрэл” гэж энэ журмын (c) хэсэгт тодорхойлсон хитэгийн гэрлийн үзүүлэлт бүхий шар гэрлийг;
- e) “тойргийн гэрэл” гэж 360 градусаар тасралтгүй гэрэл түгээдэг гэрлийг;
- f) “анивчих гэрэл” гэж нэг минутанд 120 буюу түүнээс дээш давтамжтай анивчих гэрлийг хэлнэ.

Журам 22 **Гэрлийн харагдац**

Эдгээр журамд дурдсан гэрлүүд нь журмын хавсралт I-ийн дэд хэсгийн 8 дугаарт заасан эрчимтэй байх бөгөөд хамгийн багадаа дараахь зайд харагдах учиртай:

- a) 50 метр буюу түүнээс урт хөлөг онгоцны хувьд:
 - дээд шургийн гэрэл, 6 миль;
 - бортын гэрэл, 3 миль;
 - хитэгийн гэрэл, 3 миль;
 - зүтгүүрийн гэрэл, 3 миль;
 - цагаан, улаан, ногоон буюу тойргийн шар гэрэл, 3 миль.
- b) 12 буюу түүнээс урт гэхдээ 50 метрээс богино хөлөг онгоцны хувьд:
 - дээд шургийн гэрэл, 5 миль; хөлөг онгоцны урт 20 метрээс богино бол -3миль;
 - бортын гэрэл, 2 миль;
 - хитэгийн гэрэл, 2 миль;

- зүтгүүрийн гэрэл, 2 миль;
- цагаан, улаан, ногоон буюу шар тойргийн гэрэл, 2 миль.
- с) 12 метрээс богино урт бүхий хөлөг онгоцны хувьд:
 - дээд шургийн гэрэл, 2 миль;
 - бортын гэрэл, 1 миль;
 - хитэгийн гэрэл, 2 миль;
 - зүтгүүрийн гэрэл, 2 миль;
 - цагаан, улаан, ногоон буюу тойргийн шар гэрэл, 2 миль.
- д) Хэсэгчлэн живж буй хөлөг онгоц, эсхүл чирүүлж буй объектын хувьд үл анзаарагдам тохиолдолд:
 - цагаан тойргийн гэрэл, 3 миль.

Журам 23

Хөвж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц

- а) Механик хөдөлгүүртэй хөвж буй хөлөг онгоц дараахь гэрлийг гаргана:
 - i) дээд шургийн гэрлийг урагш нь;
 - ii) 2 дахь шургийн гэрлийг өмнөх шургийн гэрлийн хойно бөгөөд дээр нь, гэхдээ 50-аас богино урттай хөлөг онгоц ийм гэрэл гаргах албагүй;
 - iii) бортын гэрэл;
 - iv) хитэгийн гэрэл.
- б) Хөлөг түрцгүй байдалд агаарын зөөлөвчин дээр байгаа хөлөг онгоц нь энэ журмын (а) хэсэгт дурдсан гэрлээс гадна тойргийн анивчих гэрэл гаргана.
- с) WIG craft хөлөг онгоц хөөрөх, газардах болон гадаргуутай ойрхон нисэх үед энэ журмын (а)-д заасан гэрлүүдээс гадна өндөр эрчим бүхий тойргийн гэрэл гаргана.
 - i) 12 метрээс богино урт бүхий механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц энэ журмын (а) хэсэгт заасан гэрлийн оронд тойргийн цагаан гэрэл болон бортын гэрэл гаргана.
 - ii) 7 метр хүрэхгүй урттай, дээд хурд нь 7-оос доошгүй зангилаа оньсон хөдөлгүүрт хөлөг онгоц энэ журмын (А)-д дурдсан гэрлийн оронд тойргийн цагаан гэрэл тавьж болно. Ийм хөлөг онгоц нь хэрэв ийм боломжтой бол бортын гэрэл тавина.
 - iii) 12 метрээс богино урт бүхий механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц хэрэв тохиромжгүй байвал дээд шургийн гэрэл болон тойргийн цагаан гэрлийг хөлөг онгоцны урд хэсэг болон хитэгээс авсан байж болно.

Журам 24

Чирэх болон зүтгэх

- а) Чирэх үйлдэл хийж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц дараахь гэрэл тавина:
 - i) Журмын 23 (А) (I) болон (А) (II)-д дурдсан гэрлийн оронд урд хэсэгт босоо шугамын дагуу 2 дээд шургийн гэрлийг. Чиргүүлийн урт нь чирж буй хөлөг онгоцны хитэгээс чирүүлж буй хөлөг онгоцны хитэг хүртэл 200 метрээс урт байвал дараахь гурван гэрлийг тавина;
 - ii) бортын гэрлүүд;
 - iii) хитэгийн гэрэл;
 - iv) хитэгийн гэрлийн дээр босоо шугамын дагуу байрлуулсан зүтгүүрийн гэрэл;
 - v) чиргүүлийн урт нь 200 метрээс илүү байвал ромбо хэлбэрийн тэмдгийг харагдах газар тавина.
- б) Зүтгүүлж буй болон чирүүлж буй хөлөг онгоцууд нь хоорондоо нягт нэг нэгж болон холбогдсон тохиолдолд тэдгээрийг механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц гэж үзэх бөгөөд 23 дугаар журамд дурдсан гэрлийг тавина.

- с) Урагш нь зүтгүүлж буй, эсхүл хажуудаа чирж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц залгагдахаас бусад тохиолдолд дараахь гэрэл тавина:
- i) журмын 23 (а) (I)-д дурдсан гэрлийн оронд босоо шугамын дагуу 2 дээд шургийн гэрлийг урд хэсэг нь;
 - ii) бортын гэрэл;
 - iii) хитэгийн гэрэл.
- д) Энэ журмын (а) болон (с)-д дурдсан заалт хэрэглэгдэх механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц журам 23 (а) (II)-ийг мөн хэрэглэх хэрэгтэй.
- е) Чирүүлж буй хөлөг онгоц буюу объект дараахь гэрлийг тавина:
- i) бортын гэрлүүд;
 - ii) хитэгийн гэрлүүд;
 - iii) чиргүүлийн урт нь 200 метрээс илүү байвал ромбо хэлбэрийн тэмдгийг харагдах газар тавина.
- ф) Чирүүлж буй, эсхүл зүтгүүлж буй аливаа тооны хөлөг онгоцыг нэг хөлөг онгоц мэтээр гэрэлтүүлнэ:
- i) урагш нь зүтгүүлж буй хөлөг онгоц залгасан нэгжийн хэсэг биш байвал урд хэсэгтээ бортын гэрэл тавина;
 - ii) хажуудаа зүтгүүлж буй хөлөг онгоц хитэгийн гэрэл болон урд хэсэгтээ бортын гэрлүүд тавина.
- г) Чирүүлж буй хөлөг онгоц буюу объект энэ журмын (е)-д заасан гэрлийг аливаа шалтгаанаар тавих боломжгүй бол тэдгээрийг гэрэлтүүлэх талаар бүх арга хэмжээ авна, эсхүл гэрэлтүүлээгүй хөлөг онгоц буюу объект байгааг зааж өгнө.

Журам 25

Хөвж буй далбаат хөлөг онгоц болон сэлүүрт хөлөг онгоц

- а) Хөвж буй далбаат хөлөг онгоц дараахь гэрлийг тавина:
- i) бортын гэрэл;
 - ii) хитэгийн гэрэл.
- б) 12 метрээс ихгүй урттай далбаат хөлөг онгоцны хувьд энэ журмын (а)-д дурдсан гэрлүүдийг нэг гэрэлтүүлэгчид бөөгнөрүүлэн хитэгийн орой, эсхүл түүний хажууд хамгийн сайн харагдах газар байрлуулна.
- с) Хөвж буй далбаат хөлөг онгоц энэ журмын (а)-д дурдсан гэрлүүдээс гадна хитэгийн орой буюу түүний хажууд хамгийн сайн харагдах газар хоёр тойргийн гэрлийг босоо шугамын дагуу, чингэхдээ дээрх нь улаан, доорх нь ногоон байх учиртай бөгөөд энэ журмын (б)-д дурдсан нэгтгэсэн гэрэлтүүдэгчийн хамт тавьж болохгүй.
- д)
- i) 7 метр хүрэхгүй урт бүхий далбаат хөлөг онгоц энэ журмын (а) буюу (б)-д дурдсан гэрлүүдийг аль болох тавих ёстой бөгөөд хэрэв тэгж чадахгүй бол цахилгаан гэрэлтүүлэгч буюу цагаан гэрэл бүхий асаадаг гэрэлтүүлэгчийг мөргөлдөхөөс сэргийлэх зорилгоор бэлэн байлгана.
 - ii) Сэлүүрт хөлөг онгоц энэ журмын дагуу далбаат хөлөг онгоцны хувьд тогтоосон гэрлүүдийг тавьж болох боловч хэрэв тэгж чадахгүй бол цахилгаан гэрэлтүүлэгч буюу цагаан гэрэл бүхий асаадаг гэрэлтүүлэгчийг мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор бэлэн байлгана.
- е) Далбаат бөгөөд механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц хамгийн сайн харагдах газар доош нь харуулсан шовгор хэлбэртэй тэмдэг тавина.

Журам 26

Загас агнуурын хөлөг онгоц

- а) Хөвж байгаа буюу зангуу хаяж зогссон загас агнуурын хөлөг онгоц зөвхөн энэ журамд заасан гэрэл, тэмдгийг тавина.

- b) Тороор загас барьж буй хөлөг онгоц загас барих хэрэгслийг хөлөг онгоцыг чирж явахдаа дараахь гэрлийг тавина:
- i) босоо шугамын дагуу хоёр тойргийн гэрэл, түүнээс дээр нь ногоон, доорх нь цагаан байх учиртай, эсхүл босоо шугам дээр ойролцоогоор нийлсэн хоёр конусаас бүрдсэн тэмдэг байна, 20 метрээс илүүгүй урттай хөлөг онгоц ийм тэмдгийн оронд сагс тавьж болно;
 - ii) дээд шургийн гэрлийг тойргийн ногоон гэрлийн хойно, дээр нь тавина, 50 метрээс илүүгүй урттай хөлөг онгоц ийм гэрэл тавих албагүй боловч үүнийг хийж болно;
 - iii) Хөдөлгөөн хийж байгаа бол энэ хэсэгт дурдсан гэрлээс гадна бортын гэрэл болон хитэгийн гэрэл.
- c) Тор ашигладгаас бусад загас агнуур хийж буй хөлөг онгоц дараахь гэрэл, тэмдэг тавина:
- i) босоо шугамын дагуу хоёр тойргийн гэрэл, түүнээс дээрх нь ногоон, доорх нь цагаан байх ёстой, эсхүл босоо шугам дээр оройгоороо нийлсэн хоёр конусаас бүрдсэн тэмдэг байна, 20 метрээс ихгүй урттай хөлөг онгоц ийм тэмдгийн оронд сагс тавьж болно;
 - ii) далайд шидсэн загас барих хэрэгсэл нь хөлөг онгоцноос 150 метрээс хол байвал ийм хэрэгслийн чиглэлд тойргийн цагаан гэрэл буюу дээш харсан конус тэмдэг тавина;
 - iii) Хөдөлгөөн хийж байгаа бол энэ хэсэгт дурдсан гэрлээс гадна бортын гэрэл болон хитэгийн гэрэл.
- d) Загас агнуур эрхэлж буй хөлөг онгоцны дэргэд байгаа өөр нэг загас агнуурын хөлөг онгоц энэ журмын хавсралт II-т дурдсан нэмэлт дохиог тавьж болно.
- e) Загас агнуурын үйл ажиллагаа явуулаагүй хөлөг онгоц энэ журамд заасан гэрэл, тэмдгийг тавихгүй, харин тухайн уртын хөлөг онгоцны хувьд тогтоосон гэрэл, тэмдгийг тавина.

Журам 27

Жолоодох боломжгүй болсон хөлөг онгоц буюу маневрлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц

- a) Жолоодох боломжгүй болсон хөлөг онгоц дараахь гэрлийг тавина:
- i) босоо шугаман дээр хамгийн сайн харагдах газар тойргийн улаан гэрэл;
 - ii) босоо шугаман дээр хамгийн сайн харагдах газар хоёр бөмбөрцөг буюу адилтгах тэмдэг;
 - iii) усанд хөдөлгөөн хийж байгаа бол энэ хэсэгт дурдсан гэрлээс гадна бортын гэрэл болон хитэгийн гэрэл.
- b) Мина шүүрдэх ажиллагаа явуулдаг хөлөг онгоцноос бусад маневрлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц дараахь гэрлийг тавина.
- i) босоо шугамын дагуу тойргийн 3 гэрлийг хамгийн сайн харагдах газар тавина. Хамгийн дээд болон доод талд нь улаан, дундах нь цагаан гэрэл байна;
 - ii) босоо шугамын дагуу 3 тэмдгийг хамгийн сайн харагдах газар тавина. Хамгийн дээд болон доод талд нь бөмбөг, дунд нь ромбо хэлбэртэй байна;
 - iii) усанд хөдөлгөөн хийж байгаа бол (I) дэд хэсэгт дурдсан гэрлээс гадна шургийн гэрэл, бортын гэрэл болон хитэгийн гэрэл;
 - iv) хөлөг онгоц зангуу хаян зогссон үед (I) болон (II)-т дурдсан гэрэл, тэмдгээс гадна 30 дугаар журамд дурдсан гэрэл, тэмдэг тавина.
- c) Зүтгэх үйл ажиллагаа явуулж буйн улмаас чиглэлээсээ хазайх боломжгүй болсон хөлөг онгоц 29 дүгээр журмын (a) хэсэгт дурдсан гэрэл, тэмдгээс гадна энэ журмын (b) хэсгийн (II) болон (II) дэд хэсэгт заасан гэрэл, тэмдгийг тавина.
- d) Усанд шумбах, эсхүл усан доор үйл ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоц маневрлах чадвар нь хязгаарлагдсан тохиолдолд (b) хэсгийн (I), (II) болон (III) дэд хэсэгт дурдсан гэрэл, тэмдгээс гадна дараахь гэрлийг тавина:

- i) саад байгаа талыг заах зорилгоор босоо шугаман дээр тойргийн 2 улаан гэрэл, эсхүл 2 бөмбөрцөг;
 - ii) өөр хөлөг онгоц явж болох талыг заах зорилгоор босоо шугаман дээр тойргийн ногоон 2 гэрэл, эсхүл 2 ромбо;
 - iii) шургийн хөлөг онгоц зангуу хаян зогссон байвал 30 дугаар журамд дурдсан гэрэл, тэмдгийн оронд энэ хэсэгт дурдсан гэрэл, тэмдгийг хэрэглэнэ.
- e) Усан шумбагчийн ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоцны хэмжээ нь энэ журмын (d)-д заасан тэмдгийг тавих боломжгүй болговол дараахь тэмдгийг тавина:
- i) Босоо шугаман дээр хамгийн сайн харагдахуйц газар тойргийн 3 гэрэл. Дээд болон доод талын гэрэл нь улаан, голынх нь цагаан өнгөтэй байна.
 - ii) хатуу бие бүхий Олон улсын дохионы “А” далбааг 1 метрээс доошгүй өндөрт тавина. Бүх талаас харагдах явдлыг хангах арга хэмжээ авна.
- f) Мина шүүх ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоц 23 дугаар журамд дурдсан механик хөдөлгүүрт хөлөг онгоцны гэрэл, тэмдэг болон 30 дугаар журамд дурдсан зангуу хаян зогсож буй хөлөг онгоцны гэрэл, тэмдгээс гадна тойргийн 3 ногоон гэрэл, эсхүл 3 бөмбөрцөг тавина. Эдгээр гэрэл, тэмдгийн нэгийг нь фок шургийн толгой буюу түүний ойр, нөгөө хоёрыг нь фока-реягийн нокан дээр байрлуулна. Эдгээр гэрэл, тэмдгүүд нь өөр хөлөг онгоцны хувьд мина шүүгч онгоцны хитэгт 1000 метрээс илүү зайд ойртож болохгүйг сануулна.
- g) Усанд шумбах ажиллагаа явуулаагүй 12 метрээс илүүгүй урттай хөлөг онгоц энэ журамд дурдсан гэрэл, тэмдгийг тавих албагүй.
- h) Энэ журамд дурдсан дохионууд нь осолд орсон бөгөөд тусламж хүсч буй хөлөг онгоцны дохио биш болно. Ийм дохиог журмын хавсралт IV-т дурдсан болно.

Журам 28

Усанд суултаараа хашигдсан хөлөг онгоц

Усанд суултаараа хашигдсан хөлөг онгоцны хувьд 23 дугаар журамд дурдсан механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны гэрлээс гадна хамгийн сайн харагдах газар тойргийн 3 улаан гэрэл, эсхүл цилиндрийг босоо шугаман дээр тавьж болно.

Журам 29

Замчин хөлөг онгоц

- a) Замчлах үүрэг гүйцэтгэж буй хөлөг онгоц дараахь гэрлийг тавина:
- i) цамхагийн орой, эсхүл түүний ойролцоо босоо шугаман дээр дээрх нь цагаан доорх нь тойргийн 2 улаан гэрэл;
 - ii) хөвж байгаа бол бортын болон цамхагийн гэрлийг нэмж тавина;
 - iii) зангуу хаян зогсож байвал дэд хэсэг (I)-т дурдсан гэрлээс гадна 30 дугаар журамд заасныг.
- b) Замчин хөлөг онгоц замчлах үүргээ гүйцэтгээгүй байх тохиолдолд тухайн уртын адилтгах хөлөг онгоцны хувьд тогтоосон гэрэл, тэмдгийг хэрэглэнэ.

Журам 30

Зангуу хаян зогссон хөлөг онгоц болон хайрдсан хөлөг онгоц

- a) Зангуу хаян зогссон хөлөг онгоц хамгийн сайн харагдах газар дараахь гэрлийг тавина:
- i) хөлөг онгоцны хамрын хэсэгт тойргийн цагаан гэрэл буюу бөмбөрцөг;
 - ii) хитэг буюу түүний ойролцоо болон (I)-т дурдсан гэрлээс доогуур-тойргийн цагаан гэрэл.
- b) 50 метрээс илүүгүй урттай хөлөг онгоц тойргийн цагаан гэрлийг энэ журмын (a) хэсэгт дурдсан оронд хамгийн сайн харагдах газар хэрэглэж болно.

- с) Тавцангаа гэрэлтүүлэх зорилгоор ажлын болон адилтгах бусад гэрлийг зангуу хаяж зогссон хөлөг онгоц хэрэглэж болно, 100 метрээс илүү урт хөлөг онгоц хэрэглэх үүрэгтэй.
- д) Хайртсан хөлөг онгоц энэ журмын (а) буюу (b)-д дурдсан гэрлийг хэрэглэх бөгөөд түүнээс гадна хамгийн сайн харагдах газар дараахь гэрлийг тавина:
- i) тойргийн хоёр улаан гэрлийг босоо шугаман дээр;
 - ii) гурван бөмбөрцөгийг босоо шугаман дээр.
- е) 7 метрээс илүүгүй урттай хөлөг онгоц зангуу хаяж зогссон буюу хайртсан бөгөөд нарийхан хоолой, бахирт, зангууны газар буюу ойролцоо, эсхүл өөр хөлөг онгоц голдуу явдаг газар энэ журмын (а), (b) буюу (d)-д дурдсан гэрэл буюу тэмдгийг тавих үүрэгтэй.
- f) 12 метрээс богино урт бүхий хайртсан хөлөг онгоц (d) (i) болон (ii) дэд хэсэгт дурдсан гэрэл болон тэмдгийг тавих шаардлагагүй.

Журам 31
Гидро нисэх онгоц

Энэ хэсгийн журмын шаардлагад нийцэх гэрэл, тэмдгийг усанд буугч гидро нисэх онгоц үзүүлэлт болон байрлалын хувьд хэрэглэх боломжгүй бол тэдгээртэй хамгийн ойролцоо гэрэл, тэмдгийг тавина.

ХЭСЭГ D – ДУУТ БОЛОН ГЭРЛИЙН ДОХИО

Журам 32
Тодорхойлолт

- a) “шүгэлдэх” гэж төвлөсөн авиа гаргах чадвартай бөгөөд энэ журмын хавсралт III-т дурдсан техникийн шаардлагад нийцсэн авиан дохионы аливаа төхөөрөмжийг;
- b) “богино дуут дохио” гэж 1 секунд орчим үргэлжлэх авиаг;
- c) “урт дуут дохио” гэж 4-6 секунд орчим үргэлжлэх авиаг хэлнэ.

Журам 33
Дуут дохионы тоног төхөөрөмж

- a) 12 метр буюу түүнээс илүү урттай хөлөг онгоц шүгэл болон хонхтой, харин 100 метр буюу түүнээс илүү урттай хөлөг онгоц харангатай байх бөгөөд түүний өнгө аяс нь хонхны авиатай адил байх ёсгүй. Шүгэл, хонх болон харанга нь журмын хавсралт III-т дурдсан шаардлагад нийцэх ёстой. Авианы нийцэх үзүүлэлт бүхий өөр төхөөрөмжийг хонх болон харангын оронд хэрэглэж болох бөгөөд чингэхдээ гараар дохио өгөх боломжийг байнга хангах учиртай.
- b) 12 метрээс богино урт бүхий хөлөг онгоц заавал энэ журмын /A/-д дурдсан авиан дохионы төхөөрөмжтэй байх албагүй бөгөөд тийм төхөөрөмжгүй бол дохио өгөх бусад төрлийн боловсронгуй хэрэгсэлтэй байх хэрэгтэй.

Журам 34
Маневрлах болон урьдчилан сэргийлэх дохио

- a) Хөлөг онгоцууд бие биенээ харах зайд байх тохиолдолд эдгээр журмын дагуу явж байхдаа маневрлаж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц нь өөрийн чиглэлээ шүглээр илэрхийлэхдээ дараахь байдлаар дохио өгнө:
 - 1 богино дуут дохио бол “Би өөрийн чиглэлээ баруун тийш нь өөрчилж байна” гэсэн үг;
 - 2 богино дуут дохио бол “Би өөрийн чиглэлээ зүүн тийш нь өөрчилж байна” гэсэн үг;
 - 3 богино дуут дохио бол “Миний хөдөлгүүр ухрах араандаа байна” гэсэн үг.

- b) Аливаа хөлөг онгоц энэ журмын (а)-д дурдсан дуут дохионы хамт маневарлах бүх явцад давтамжтай байдлаар дараахь гэрлийн дохиог хэрэглэж болно:
- i) ийм гэрлийн дохио нь дараахь утгатай байна:
 - 1 анивчих нь “Би өөрийн чиглэлээ баруун тийш нь өөрчилж байна” гэсэн үг;
 - 2 анивчих нь “Би өөрийн чиглэлээ зүүн тийш нь өөрчилж байна” гэсэн үг;
 - 3 анивчих нь “Миний хөдөлгүүр ухрах араандаа байна” гэсэн үг.
 - ii) анивчих бүр нь 1 секунд орчим үргэлжилнэ, анивчих хоорондын зай нь 1 секунд орчим байх бөгөөд давтамжтай үргэлжлэх дохионы хоорондын зай нь 10-аас доошгүй секунд байна;
 - iii) ийм дохио хэрэглэж буй гэрэл нь, хэрэв түүнийг байрлуулсан байвал, 5-аас доошгүй милийн зайнд харагдах тойргийн цагаан гэрэл байх бөгөөд хавсралт I-ийн шаардлагад нийцэх учиртай.
- c) Хөлөг онгоцууд нарийхан хоолой буюу тахирт байгаа бөгөөд бие биенээ харах зайнд байвал:
- i) нөгөө хөлөг онгоцыг гүйцэн түрүүлэх гэж байгаа хөлөг онгоц 9 дүгээр журмын (е) (II)-ийн дагуу өөрийн санаагаа шүгэлдэх хэлбэрээр дараахь дохиог өгөн илэрхийлнэ:
 - 2 урт авиа, түүний дараа 1 богино авиа нь “Би баруун талаар гүйцэн түрүүлэх гэж байна” гэсэн үг;
 - 2 урт авиа, түүний дараа 2 богино авиа нь “Би зүүн талаар гүйцэн түрүүлэх гэж байна” гэсэн үг.
 - ii) гүйцэн түрүүлэх гэж байгаа хөлөг онгоц нь журмын /E/ III-ийн дагуу өөрийн зөвшөөрлөөр илэрхийлэхдээ заасан дарааллаар шүгэлдэх хэлбэрээр дараахь дохио өгнө:
 - Нэг урт, нэг богино, нэг урт нэг богино авиа.
- d) Бие биенээ харж буй хөлөг онгоцууд ойртож байгаа бөгөөд нөгөө хөлөг онгоцны санаа болон үйлдлийг ойлгохгүй, эсхүл мөргөлдөхөөс зайлсхийх үүднээс хангалттай арга хэмжээ авч байгаа эсэхэд эргэлзээ гарвал түүнийг илэрхийлэхийн тулд эхний хөлөг онгоц нь шүглээр 5-аас доошгүй богино болон хурдан авиа гаргана.
- e) Саад байгаагийн улмаас бусад хөлөг онгоц харагдах боломжгүй тохой хоолой буюу бахирын хавьд хөлөг онгоц ойртвол нэг урт авиаг шүгэлдэнэ. Тохой буюу саад болж буй зүйлийн цаана боломжтой хязгаарт байгаа бөгөөд ойртож буй хөлөг онгоц иймд дохионы хариуд нэг урт авиаг шүгэлдэнэ.
- f) Хөлөг онгоц дээр шүглүүдийг бие биенээс нь 100 метрийн зайд байрлуулсан байвал маневрлах болон урьдчилан анхааруулах дохионд зөвхөн нэг шүглийг хэрэглэнэ.

Журам 35

Хязгаарлагдмал харагдах нөхцөлд дуут дохиог хэрэглэх

Хязгаарлагдмал харагдах бүсэд, эсхүл ойролцоо газар энэ журамд заасан дохиог дараахь байдлаар өгнө:

- a) Хөдөлгөөн хийж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц 2-оос доошгүй минутын зайтайгаар нэг урт авиан дохио өгнө;
- b) Хөвж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц нь зогсоолд усны хувьд хөдөлгөөнгүй болвол 2-оос доошгүй минутын зайтайгаар хоёр урт авиан дохио өгөх бөгөөд тэдгээрийн хоорондох зай нь 2 орчим секунд байна;
- c) Жолоодох боломжгүй болсон хөлөг онгоц, маневарлах чадвар нь хязгаарлагдсан хөлөг онгоц, хөлөг онгоцонд суух байдлаараа хашигдсан хөлөг онгоц, далбаат хөлөг онгоц, загас агнуур хийж буй хөлөг онгоц болон чирэх буюу зүтгүүлэх ажиллагаа хийж буй хөлөг онгоц энэ журмын (а) буюу (b) хэсэгт дурдсан дохионы оронд 2-оос доошгүй минутын зайтайгаар 3 урт авиан дохио дараалан өгөх бөгөөд тэр нь уртын дараа хоёр богино авиа байна;

- d) Чирүүлж буй хөлөг онгоц хоорондоо нягт холбогдсон нэг нэгж байх нөхцөлд тэдгээрийг механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц гэж үзэх бөгөөд энэ журмын (a) буюу (b)-д дурдсан дохио өгөх ёстой;
- e) Чирж буй хөлөг онгоц болон чирүүлж буй хөлөг онгоц хоорондоо нягт холбогдон нэг нэгж байх нөхцөлд тэдгээрийг механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц гэж үзэх бөгөөд энэ журмын (a) буюу (b)-д дурдсан дохиог өгөх ёстой;
- f) Зангуу хаяж зогссон хөлөг онгоц нэгээс доошгүй минутын зайтайгаар 5 орчим секундын хугацаанд хонхыг хурдан дуугаргана. 100 буюу түүнээс дээш метрийн урттай хөлөг онгоцон дээр ийм дохиог хөлөг онгоцны хамрын хэсэгт өгөх бөгөөд үүний дараа шууд хитэгийн хэсэгт 5 секундын хугацаанд хурдан харанга дугаргана. Зангуу хаяж зогссон хөлөг онгоц ойртож буй хөлөг онгоцонд өөрийн байршил болон мөргөлдөх аюулыг мэдэгдэх үүднээс дараалсан 3 авиан дохио өгч болох бөгөөд тэр нь богино, нэг урт болон нэг богино авиа байна;
- g) Хайртсан хөлөг онгоц хонхны дохио өгөх бөгөөд хэрэв шаардлагатай бол энэ журмын (f) хэсэгт дурдсан харангын дууг гаргана, мөн түүнээс гадна хонхны 3 салангид болон ялгагдах цохилтыг хонхны хурдан авианы өмнө болон дараа нь хийнэ. Түүнээс гадна хайртсан хөлөг онгоц тохирох дохиог шүглээр өгнө.
- h) 12 метрээс урт, 20 метрээс богино урттай хөлөг онгоц энэ журмын (g) болон (h) хэсэгт заасан хонхон дохиог өгөх үүрэг хүлээхгүй. Түүний оронд 2 минутаас илүү хугацаанд үр ашиг бүхий өөр дохио өгнө.
- i) 12 метрээс богино урттай хөлөг онгоц дээрх дохиог өгөх албагүй боловч хэрэв ийм дохио өгөхгүй бол 2 минутаас илүү хугацаанд үр ашиг бүхий өөр дохио өгнө.
- j) Замчлах хөлөг онгоц замчны үүргээ гүйцэтгэх явцад энэ журмын (a), (b) буюу (g) хэсэгт дурдсанаас гадна богино авианаас бүрдсэн ялгагдах дохио өгч болно.

Журам 36

Анхаарал татах дохио

Аливаа хөлөг онгоц нөгөө хөлөг онгоцны анхаарлыг татах шаардлагатай бол тэрээр эдгээр журмын дагуу тогтоосон дохиотой андуурахгүй байх гэрлийн буюу авиан дохио өгөх, эсхүл бусад хөлөг онгоцонд саад учруулахгүйгээр аюулын зүг рүү прожектор тусгаж болно. Өөр хөлөг онгоцны анхаарал татах дохио нь жолоодлогын дохио гэж андуурагдахгүй байх ёстой. Энэ журмын зорилгын дагуу өндөр нягтралтай, эсхүл эргэлддэг гэрэл хэрэглэхгүй.

Журам 37

Аюул учирсны дохио

Хөлөг онгоцонд аюул учирч, тусламж хүссэн тохиолдолд тэрээр эдгээр журмын хавсралт IV-д дурдсан дохио өгч болно.

ХЭСЭГ E – ҮЛ ХЭРЭГЛЭХ ЗААЛТ

Журам 38

Үл хэрэглэх заалт

“Далай дахь мөргөлдөөнийг урьдчилан сэргийлэх тухай” 1960 оны Олон улсын журмын шаардлагад нийцэж байгаа бөгөөд хэрсэн нь байрлагдсан буюу эдгээр журам хүчин төгөлдөр болохоос өмнө угсралтын холбогдох шатанд байгаа аливаа хөлөг онгоц (буюу хөлөг онгоцны төрөл) дараахь зүйлийн хувьд журам биелүүлэх үүргээс чөлөөлөгдөнө:

- a) 22 дугаар журамд дурдсан харагдах хүрээ бүхий гэрэл суурилуулахын тулд эдгээр журам хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 4 жил өнгөрөх хугацаанд;
- b) Эдгээр журмын хавсралт I-ийн дэд хэсэг 7-д дурдсан өнгийн тодорхойлолт бүхий гэрэл суурилуулахын хувьд эдгээр журам хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 4 жил өнгөрөх хугацаанд;

- с) Английн системээс метрын системд шилжсэний улмаас гэрлийн байршлыг өөрчлөхийн тулд байнгын байдлаар чөлөөлөх.
- д)
- i) I хавсралтын дэд хэсэг 3 (а)-д заасны дагуу 150 метрээс ихгүй урттай хөлөг онгоцон дээр шургийн гэрлийн байрлалыг өөрчлөхийн тулд байнгын байдлаар чөлөөлөх;
 - ii) I хавсралтын дэд хэсэг 3 (а)-д заасны дагуу 150 метр буюу түүнээс илүү урттай хөлөг онгоцон дээр шургийн гэрлийн байрлалыг өөрчлөхийн тулд эдгээр журам хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 9 жил өнгөрөх хугацаанд;
- е) I хавсралтын дэд хэсэг 2 (b)-д заасны дагуу шурагийн гэрлийн байрлалыг өөрчлөхийн тулд эдгээр журам хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 9 жил өнгөрөх хугацаанд;
- f) I хавсралтын дэд хэсэг 3 (b)-д заасны дагуу бортын гэрлийн байрлалыг өөрчлөхийн тулд эдгээр журам хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 9 жил өнгөрөх хугацаанд;
- g) Хавсралт III-т заасны дагуу авиан дохионы тоног төхөөрөмжийн шаардлагын тулд эдгээр журам хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 9 жил өнгөрөх хугацаанд;
- h) Энэ журмын I хавсралтын 9 (b) хэсэгт заасан тойргийн гэрлийг дахин байрлуулах.

ХАВСРАЛТ I

ГЭРЭЛ БОЛОН ТЭМДГИЙН БАЙРЛАЛ, ТЕХНИКИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

1. Тодорхойлолт
“их биеийн дээрх өндөр” гэж үргэлжилсэн тавцаны хамгийн дээд хэсэг хүртэлх өндөрийг хэлнэ.
2. Гэрлийн босоо байрлал болон хоорондын зай
- а) 20 метр буюу түүнээс илүү урттай механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцон дээр шурагийн гэрлийг дараахь байдлаар байрлуулна;
- i) урд шурагийн гэрэл буюу зөвхөн нэг шурагийн гэрэл байвал ийм гэрлийг их биеийн дээрх өндөр нь 6 метрээс доошгүй өндөрт, хэрэв хөлөг онгоцны өргөн нь 6 метрээс их байвал эх биеийн дээрх өндөр нь өргөнөөс багагүй байх бөгөөд гэрэл нь эх биеийн дээр 12 метрээс илүү өндөрт байх шаардлагагүй;
 - ii) хөлөг онгоц хоёр шурагийн гэрэлтэй байвал хойно байгаа гэрэл нь урд талын гэрлээс босоогоороо 4.5 метрээс доошгүй өндөртэй байх ёстой.
- б) Ердийн нөхцөлд механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны шурагийн гэрлийн хоорондын босоо зай нь далайн түвшнээс харахад хойд талын гэрлийг урд талын гэрлээс дээр бөгөөд ишнээс 1000 метрийн зайд салангид харагдах байдалтай байна.
- с) 12 метр буюу түүнээс урт гэхдээ 20 метрээс ихгүй урттай механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны шурагийн гэрлийг планширын дээр 2.5 метрээс доошгүй өндөрт байрлуулна.
- д) 12 метрээс богино урт бүхий механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоц хамгийн дээрх гэрлийг планширын 2.5 метрээс доошгүй өндөрт байрлуулна. Хэрэв шурагийн гэрлийг бортын гэрэл, хитэгийн гэрэл болон 23 дугаар журмын (с) (i) хэсэгт заасан тойргийн гэрлийн хамт авч явбал шурагийн гэрлийг бортын гэрлээс 1 метрээс доошгүй өндөрт байрлуулна.
- е) Өөр хөлөг онгоц чирж буй механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны бортын 2 буюу 3 гэрлийн нэгийг механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны урд шургийн гэрэл байдаг газар байрлуулна.
- f)
- i) Шургийн гэрэл буюу 23 дугаар журмын (а)-д заасан гэрэл бусад бүх гэрэл болон байгууламжийн дээгүүр тод харагдах байдлаар байрлуулна.

- ii) 27 болон 28 дугаар журамд заасан тойргийн гэрлийг шургийн гэрлээс доогуур байрлуулах нь тохиромжгүй байвал шургийн гэрлээс дээгүүр, эсхүл урд болон хойд шурагийн гэрлийн хооронд энэхүү хавсралтын 3 (с) хэсэгт заасан шаардлагыг хангасан байна.
- г) Механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны бортын гэрлийг урд шургийн гэрлийн өндрийн дөрөвний гураваас илүүгүй өндөрт их биеийн дээр байрлуулна. Бортын гэрэлд саад учруулахуйц доор байрлуулахгүй.
- h) Нийлүүлсэн гэрэлтүүлэгчид бөгөөд 20 метрээс богино урт бүхий механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцон дээр байгаа бортын гэрлүүдийг шургийн гэрлээс доош 1 метрээс доошгүй өндөрт байрлуулна.
- i) Журамд хоёр буюу гурван гэрлийг босоо шугамын дагуу байрлуулахаар заасан бол тэдгээрийн хоорондын зай дараахь хэмжээтэй байна. Үүнд:
- i) 20 метр буюу түүнээс урт хөлөг онгоцон дээр эдгээр гэрлийн хоорондын зай нь 2 метрээс багагүй байх бөгөөд доор байгаа гэрэл нь чиргүүлийн гэрэл шаардлагагүйгээс бусад тохиолдолд их биеэс 4 метрээс доошгүй өндөрт байна. Хөлөг онгоц хитэгийн гэрлийг чиргүүлийн гэрлийн хамт авч яваа тохиолдолд сүүлийн шаардлага үйлчлэхгүй;
 - ii) 20 метрээс ихгүй урттай хөлөг онгоцон дээр ийм гэрлүүдийн хоорондын зай нь 1 метрээс багагүй байх бөгөөд доор байгаа гэрэл нь планширээс 2 метрээс доошгүй өндөрт байна. Хөлөг онгоц хитэгийн гэрлийг чиргүүлийн гэрлийн хамт авч яваа тохиолдолд сүүлийн шаардлага үйлчлэхгүй;
 - iii) гурван гэрэлтэй байх нөхцөлд хоорондын зай адил байна.
- j) Загас агнуурын хөлөг онгоцны хувьд тогтоосон хоёр тойргийн гэрлийн доорх нь бортын гэрлийн дээр, чингэхдээ эдгээр тойргийн гэрэл хоорондын босоо зайнаас хамгийн багадаа 2 дахин илүү зайны өндөрт байна.
- к) 30 дугаар журмын (а) (i)-т заасан урд зангууны гэрэл хоёр байх тохиолдолд хамрын зангууны гэрэл нь дараагийн гэрлээс 4.5 метрээс доошгүй өндөрт байна. 50 метр буюу түүнээс урт хөлөг онгоцон дээр хамрын зангууны гэрэл нь их биеээс 6 метрээс доошгүй өндөрт байна.
3. Гэрлийн хөндлөн байрлал болон хоорондын зай
- а) Механик хөдөлгүүртэй хөлөг онгоцны хувьд бортын хоёр гэрэл тогтоосон байвал тэдгээрийн хоорондын хөндлөн зай нь хөлөг онгоцны уртын хагасаас багагүй байх бөгөөд гэхдээ 100 метрээс илүү байх шаардлагагүй. Урд талын гэрлийг хөлөг онгоцны уртын дөрөвний нэгийн хэмжээнээс хэтрэхгүй газар байрлуулна.
- б) 20 метр буюу түүнээс урт хөлөг онгоцны хувьд бортын гэрлийг урд талын шургийн гэрлийн өмнө байрлуулахгүй. Тэдгээрийг хөлөг онгоцны борт буюу хажууд нь байрлуулна.
- с) 28 дугаар журам болон 27(б) (i)-д заасан гэрэл урд шургийн гэрэл.
- д) Механик хөдөлгүүр бүхий хөлөг онгоцыг зөвхөн нэг шургийн гэрэлтэй байхыг заасан тохиолдолд энэ гэрлийг нь онгоцны гол хэсгийн урд талд байрлуулна. 20 метрээс ихгүй урттай хөлөг онгоц нь энэ гэрлийг онгоцны гол хэсгийн урд талд байрлуулах шаардлагагүй гэхдээ байж болох хамгийн урд хэсэгт байрлуулна.
4. Загас агнуур болон ёроолыг гүнзгийрүүлэх зэрэг усан доор үйл ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоцон дээрх чиглэл заагч гэрлүүдийн байрлал
- а) Загас агнуур хийж буй хөлөг онгоцноос хэрэгсэл шидсэн чиглэлийг заах 26 (b) журмын (II)-д дурдсан гэрлийг тойргийн хоёр улаан болон цагаан гэрлээс хөндлөнгөөр 2 метрээс дутуугүй болон 6 метрээс илүүгүй газар байрлуулна. Ийм гэрэл нь 26 (с) журмын (I)-д дурдсан тойргийн цагаан гэрлээс өндөр биш бөгөөд бортын доогуур биш байх ёстой.
- б) 27 (d) журмын (I) болон (II)-т заасан саад байгаа, эсхүл нөгөө хөлөг онгоц аюулгүй гарч болох талыг заах зориулалт бүхий ёроолыг гүнзгийрүүлэх буюу хөлөг онгоц доорх үйл ажиллагаа явуулж буй хөлөг онгоцны гэрэл тэмдгийг аль болох хамгийн хол нөхдлөнгийн зайд байх хэрэгтэй хийгээд 27 (b) журмын (I) болон (II)-д заасан гэрэл тэмдгээс 2 метрээс бага зайнд байх ёсгүй. Эдгээр гэрэл буюу

тэмдгийн дээрх нь аливаа тохиолдолд 27 (b) журмын (I) болон (II)-д дурдсан 3 гэрэл болон тэмдгүүдийн хамгийн доорхоос илүү өндөрт байрлагдах ёсгүй.

5. Бортын гэрлийн халхавч

Бортын гэрлүүд нь хөлөг онгоцны диаметрын хөндий рүү харсан талаасаа хар өнгийн халхавчтай байх бөгөөд тэр нь энэ хавсралтын дэд хэсэг 9-д дурдсан шаардлагад нийцэх ёстой. Хэрэв нэг утас бүхий ногоон болон улаан хэсгийн хоорондын тусгаарлагч нь маш нарийн нэгтгэсэн гэрэлтүүлэгчтэй бол гадна талын халхавч хэрэггүй болно.

6. Гэрэл

а) Тэмдгүүд нь хар өнгийн бөгөөд дараахь хэмжээтэй байна:

i) 0.6 метрээс доошгүй диаметр бүхий бөмбөрцөг;

ii) 0.6 метрээс багагүй диаметрын болон диаметртэй нь адил хэмжээний өндөр бүхий конус;

iii) 0.6 метрээс багагүй диаметрын болон диаметрын хэмжээний өндөр бүхий цилиндр;

iv) ромб нь нэг суурь бүхий 2 конусаас бүрдэнэ. Конусын хэмжээ нь (ii)-т дурдсан шаардлагад нийцнэ.

б) Тэмдэг хоорондын босоо зай нь 1.5 метрээс доошгүй байна.

с) 20 метрээс ихгүй урттай хөлөг онгоцон дээр хөлөг онгоц болон тэмдэг хоорондын зайнаас шалтаалан илүү бага хэмжээний тэмдэг хэрэглэж болно.

7. Гэрлийн өнгөний үзүүлэлт

Эдгээр журамд дурдсан гэрлийн өнгөний үзүүлэлт нь Олон улсын гэрэл техникийн хорооноос (CIE) тогтоосон хүрээнд дараахь хэм хэмжээтэй байна.

Өнгө бүрийн талбайн хязгаарыг дараахь байдлаар тогтооно:

I. Цагаан

X 0.525 0.525 0.452 0.310 0.310 0.443

Y 0.382 0.440 0.440 0.348 0.283 0.382

II. Ногоон

X 0.028 0.009 0.300 0.203

Y 0.385 0.723 0.511 0.356

III. Улаан

X 0.680 0.660 0.735 0.721

Y 0.320 0.320 0.265 0.259

IV. Шар

X 0.612 0.618 0.575 0.575

Y 0.382 0.382 0.425 0.406

8. Гэрлийн хүч чадал

а) Гэрлийн наад захын хүч чадлыг дараахь байдлаар тооцоолно:

Энд:

$$I = 3.43 \times 10^6 \times T \times D^2 \times K^{-D}$$

I – канделаар илэрхийлсэн гэрлийн ажиллах нөхцлийн хүч чадал;

T – 2×10^{-7} ;

D – далайн милээр илэрхийлсэн гэрэл түгээх хязгаар;

K – агаар мандлын нэвтрүүлэх коэффициент.

Коэффициент K-ийн хэмжээ нь 0.8 байх бөгөөд тэр нь 13 милийн зайнд харагдах чадвар гэсэн үг.

Дээрх томъёог ашиглан гаргасан гэрлийн хүчний зарим тооцоо:

Гэрэл харагдах зай (гэрэлтэх зай) далайн милээр	K=0.8 байхад гэрлийн хүч канделаар
D	I
1	0.9
2	4.3
3	12
4	27

5	52
6	94

Тайлбар: Хэт гялбах үр дагавраас зайлсхийх үүднээс гэрлийн хамгийн хүчтэй боломжийг хязгаарлан хэрэглэх хэрэгтэй.

9. Хөндлөн секторууд

а)

i) Хөлөг онгоцон дээр байрлуулсан бортын гэрэл нь хамрын хэсгийн дагуу гэрлийн хамгийн бага хүчийг хангана. Гэрлийн энэхүү хүч нь тухайн сектороос 1-ээс 3 хүртэлх хэмийн хүрээнд багассаар арилах ёстой.

ii) хитэгийн, шургийн болон бортын гэрлийн шаардлагатай хамгийн бага гэрлийн хүчийг 21 дүгээр журамд дурдсан хэмжээнд хангах бөгөөд хөндлөнгийн хойно 22.5 хэмийн зүгт 5 градусын хязгаарыг хүрэхгүй. 58 градусын цаана гэрэл бараг алга болохын тулд гэрэл нь 50 хувь хүртэл эхлээд багасаад цаашид улам багасна.

b) Тойргийн гэрлүүд нь тэдгээрийг шураг буюу бусад баримж 6-аас илүү градусаар халхалахгүй байх байдлаар байрлагдана. Гэхдээ энэ заалт нь зангууны гэрлийн хувьд үл хамаарна.

10. Босоо сектор

а) Далбаат хөлөг онгоцны гэрлээс бусад цахилгаан гэрэл нь босоо секторт дараахь зүйлийг хангана:

i) хөндлөнгөөс 5 градусын хэмжээгээр дээш болон доош хязгаарт наад захын шаардагдах гэрлийн хүчийг хангах;

ii) хөндлөнгөөс 7.5 градусын хэмжээгээр дээш болон доош хязгаарт наад захын шаардагдах гэрлийн хүчийг хангах.

b) Далбаат хөлөг онгоцны гэрлүүд нь босоо секторын дараахь зүйлийг хангана:

i) хөндлөнгөөс 5 градусын хэмжээгээр дээш болон доош хязгаарт наад захын шаардагдах гэрлийн хүчийг бүх өнцөгт хангах;

ii) хөндлөнгөөс 25 градусын хэмжээгээр дээш болон доош хязгаарт наад захын шаардагдах гэрлийн хүчийг 50 хувийг хангах.

с) Цахилгаан бус гэрлийн хувьд энэ шаардлагыг боломжтой хэмжээнд биелүүлнэ.

11. Цахилгаан бус гэрлийн хүч

Цахилгаан бус гэрлийн хүч нь аль болох дэд хэсэг 8-ын хүснэгтэд дурдсан үзүүлэлтэд нийцэж байвал зохино.

12. Маневрлах гэрэл

Энэхүү хавсралтын 2 (f) хэсгийн заалтыг үл харгалзан 34 (b) журамд дурдсан маневрлах гэрэл нь шургийн гэрэл буюу гэрэл байгаа тэр хөндөлд байх хэрэгтэй бөгөөд урд шургийн гэрлээс 2 метрээс доошгүй өндөрт байна. Чингэхдээ хойд талын шургийн гэрлээс босоо байдлаар 2 метр дээш буюу доош байрлалд байна. Зөвхөн нэг шургийн гэрэл бүхий хөлөг онгоцон дээр маневрлах гэрэл хэрэв байвал хамгийн сайн харагдах газар шургийн гэрлээс босоо байдлаар 2 метрээс доошгүй байна.

13. Зөвшөөрөл

Гэрэлтүүлэгч болон тэмдгүүд хөлөг онгоцон дээр байрлуулах нь тухайн хөлөг онгоц бүртгэгдсэн улсын эрх бүхий байгууллагын холбогдох шаардлагад нийцнэ.

ХАВСРАЛТ II

ХООРОНДОО ОЙР БАЙГАА ЗАГАС АГНУУРЫН ХӨЛӨГ ОНГОЦНЫ ХУВЬД ТОГТООХ НЭМЭЛТ ДОХИО

1. Ерөнхий зүйл

Энд дурдсан гэрлүүд хэрэв 26 (d) журмын дагуу байрласан байвал тэдгээрийг хамгийн сайн харагдах газар тавина. Тэдгээрийн 26 (b) (I) болон (c) (II) журамд дурдсан гэрлүүдээс 0.9 метрээс доошгүй зайнд байрлуулна. Гэрлүүдийг 1 милээс доошгүй зайнд

харах боломжтой байх бөгөөд тэдгээр нь тойргийн байна. Чингэхдээ загас агнуурын хөлөг онгоцны хувьд энэ журамд зааснаас бага зайнд харагдана.

2. Тороор загас агнуур хийдэг хөлөг онгоцны хувьд тогтоосон дохио

а) Тороор загас агнуур хийдэг хөлөг онгоцны ёроолын буюу пелагик хэрэгсэл хэрэглэж байгааг үл харгалзан дараахь дохиог өгч болно:

i) хэрэгслээ шидэх үед;

босоо шугамын дээр хоёр цагаан гэрэл;

ii) хэрэгслээ буцааж татан авахдаа:

босоо шугаман дээр нэг улааны дээр нэг цагаан гэрэл;

iii) хэрэгсэл ямар нэгэн зүйлд тээглэгдсэн бол:

босоо шугамын дээр хоёр улаан гэрэл;

б) Тороор загас агнуур хослон хийдэг хөлөг онгоц дараахь дохиог өгч болно:

i) шөнийн цагаар нөгөө хөлөг онгоц руугаа прожектор тусгах;

ii) хэрэгслээ шидэх, буцааж татан авах, ямар нэгэн зүйлд тээглэсэн бол энэ хавсралтын 2 (а)-д дурдсан гэрлийг хэрэглэх.

с) Түрийвч тороор загас агнуур хийж буй хөлөг онгоц

Түрийвч тороор загас агнуур хийж буй хөлөг онгоц хоёр шар гэрлийг босоо шугаман дээр байрлуулж болно. Ийм гэрлүүд нь секунд бүрт анивчих ёстой бөгөөд гилбэх болон унтрахын хоорондын зай нь адил байх ёстой. Ийм гэрлийг хөлөг онгоц өөрийн хөдөлгөөн нь хэрэгслийн улмаас хязгаарлагдмал болсон нөхцөлд хэрэглэнэ.

ХАВСРАЛТ III

АВИАН ДОХИОНЫ ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖИЙН ТЕХНИКИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

1. Шүгэл

а) Сонсох үелзэл болон тусгал

Дохионы үндсэн үелзэл нь 70-700 Hz-ийн хооронд багтана. Дохиог сонсох цар хүрээ нь энэ хавсралтын 1 (с)-д дурдсан авианы даралтын түвшинг хангасан 180-700 Hz (+/-1 per cent) давтамжийн хүрээн дэх нэг үндсэн буюу хэд хэдэн өндөр үелзэлийг хамруулна.

б) Үндсэн үелзэлийн хязгаар

Шүгэлдэх онцлогийн өргөн цар хүрээг харуулах үүднээс шүглийн үндсэн үелзэл нь дараах хязгаарт багтана:

i) 70-200 Hz, 200 метр буюу түүнээс урт хөлөг онгоцны хувьд;

ii) 30-350 Hz, 75 метрээс доошгүй бөгөөд 200 метрээс ихгүй урттай хөлөг онгоцны хувьд;

iii) 250-700 Hz, 75 метрээс богино урт бүхий хөлөг онгоцны хувьд.

с) Авианы хүч болон дохиог сонсох хязгаар

Хөлөг онгоцон дээр байрлуулсан шүгэл нь авианы хамгийн дээд хүчийг хангах болон түүнээс 1 метрийн зайнд авианы даралт нь дор хаяж 180-700 Hz (+/-1 per cent) диапозын октавын бүсийн 1/3-ийн нэг байж дор дурдсан холбогдох үзүүлэлтээс багагүй байна.

Хөлөг онгоцны урт, метрээс	1/3 октав, 1 метр, 2×10^{-5} N/m ⁻² – харьцуулсан	Сонсогдох боломж далайн милээр
200 буюу илүү	143	2
75, гэхдээ 200-аас богино	138	1.5
20, гэхдээ 75-аас богино	130	1
20-оос богино	120	0.5

Энэ үзүүлэлт нь мэдээллийн чанар бүхий бөгөөд тайван цаг агаарын нөхцөлд шүглийн авиаг хөлөг онгоцон дээр 90 хувийн магадлалтайгаар сонсох боломжтой

(шуугианы дундаж түвшин 68 dB октавын бүсэд 250 Hz төвтэй бол болон 63 dB октавын бүсэд хэрэв 500 Hz төвтэй бол).

Шүглийг сонсох бодит зай нь маш өөрчлөмтгий бөгөөд цаг агаарын байдлаас шалтгаална. Дээрх үзүүлэлтийг ердийн гэж тооцох бөгөөд ширүүн салхи, шуугианы өндөр түвшинтэй байвал сонсох боломж үлэмж багасна.

d) Чиглүүлсэн үйлдлийн авиан дохионы тоног төхөөрөмж

Чиглүүлсэн үйлдлийн шүглээр бий болгосон авианы даралтын түвшин нь хамгийн чанга авиа гаргасан чиглэлээс хөндий байдлаар +/-45 градусын хүрээнд ерөнхий чиглэлээс 4 dB-өөс доогуур байх ёсгүй. Бусад чиглэлийн даралт нь үндсэн чиглэл дэх даралтаас 10 dB-аас доош байж болохгүй бөгөөд аль ч чиглэлийн сонсогдох хязгаар нь үндсэн чиглэлийн сонсох хязгаарын талаас доошгүй байна. Авианы даралт сонсох хязгаарыг тодорхойлж буй октавын 1/3-ийн бүсэд тодорхойлно.

e) Шүгэл байрлуулах

Зөвхөн чиглүүлэх шүглийг хөлөг онгоцон дээр хэрэглэвэл авиа огцом дээш гарах байдлаар байрлуулна.

Авианд саад учруулахгүй болон өөрийн багийн гишүүдийн сонсогдолд хор учруулахгүйн үүднээс шүглийг хөлөг онгоцон дээр аль болох дээр байрлуулна. Хөлөг онгоцны авианы даралт нь авиан дохио авах газар 110 dB (a)-г хэтрэхгүй байвал зохино.

f) Нэгээс олон шүгэл байрлуулах

Хөлөг онгоцон дээр шүглүүдийг хоорондоо 100 метрийн зайтай байрлуулвал тэдгээр нэгэн зэрэг ажилуулахгүй байхад анхаарна.

g) Авиан нэгтгэсэн систем

Саад байгаагийн улмаас 1 буюу 1 (f)-т дурдсан шүглүүдийг авианы талбай нь дохионы түвшингийн ноцтой алдагдалтай байна гэж үзвэл үүнийг давах зорилгоор нэгтгэсэн системийг хэрэглэнэ. Журмын зорилгоор нэгтгэсэн систем гэж нэг шүгэл хэмээн үзнэ. Ийм системийн шүглүүдийг хооронд нь 100-аас доошгүй метрын зайнд бөгөөд нэгэн зэрэг дугарах байдлаар байрлуулна. Эдгээр шүглүүдийн үелзэл нь хоорондоо наад зах нь 10 Hz-ээр ялгагдах ёстой.

2. Хонх буюу харанга

a) Дохион авианы хүч

Хонх, харанга буюу адилтгах өөр төхөөрөмж 1 метрийн зайнд 110 dB-аас доошгүй авианы даралт үүсгэх чадвартай байна.

b) Бүтэц

Хонх буюу харангыг зэврэхгүй найдвартай материалаар хийх бөгөөд тэр нь цэвэр авиа гаргах ёстой. Хонхны амсрын диаметр нь 20 метрээс урт хөлөг онгоцны хувьд 300 мм-ээс доошгүй, 12-20 метрийн урт хөлөг онгоцны хувьд мм-ээс доошгүй байна. Хэрэв боломжтой бол хонхны механик хөдөлгүүртэй “хэл”-ийг хэрэглэж цохилтын тогтмол хүчийг хангах хэрэгтэй боловч гараар ажиллуулах боломжийг хэвээр байлгана. “Хэлний” жин нь хонхны нийт жингийн 3-аас доошгүй хувийг эзэлнэ.

3. Зөвшөөрөл

Авианы дохионы тоног төхөөрөмж, үзүүлэлт болон хөлөг онгоцон дээрх байрлуулах нь тухайн хөлөг онгоц бүртгэгдсэн улсын эрх бүхий байгууллагын холбогдох шаардлагад нийцнэ.

ХАВСРАЛТ IV

ТУСЛАМЖ ХҮССЭН ДОХИО

1. Дараахь тохиолдолд тус тусдаа буюу нийлээд тухайн хөлөг онгоц аюулд орсон бөгөөд туслалцаа хүсч байна гэдгийг илэрхийлнэ:

a) 1 минутын зайтайгаар их буу буудах буюу дэлбэрэх замаар хийсэн бусад дохио;

b) манангийн дохио өгөх төхөөрөмжөөр үргэлжилсэн авиа гаргах;

c) богино мөчийн зайтайгаар нэг нэгээр улаан 5 хошуу гаргах пуужин, гранат;

d) радиотелеграф буюу дохионы аливаа өөр системээр Морзын цагаан толгойны дагуу---..... /SOS/ гэсэн авианы бүрдэлтийг дамжуулах;

- e) радиоутсаар “Мейдей” гэсэн үгийг хэлж дамжуулах;
 - f) олон улсын дохионы эмхэтгэл N.C-ийн дагуу туслалцаа хүссэн дохио дамжуулах;
 - g) дээрээ буюу доороо бөмбөрцөг бүхий дөрвөлжин талбай хэлбэрийн дохио;
 - h) хөлөг онгоцон дээр гал гарах (жишээ нь мазуттай бочкноос);
 - i) улаан өнгийн шүхэртэй пуужин буюу улаан гэрэлт дохио;
 - j) утаат дохио-улбар шар өнгө бүхий утаа гаргах;
 - k) гараа хоёр тийш нь салган аажим дээш доош болгох;
 - l) радиотелеграфаар түгшүүрийн дохио өгөх;
 - m) радиоутсаар түгшүүрийн дохио өгөх;
 - n) ослын радио-дохиогоор осолдсон байршлыг заах.
2. Дээрх дохиог аюулд орж, туслалцаа гуйхаас бусад зорилгоор хэрэглэж болохгүй бөгөөд мөн бусад дохиог дээрх дохиотой андуурах байдлаар хэрэглэхийг хориглоно.
3. Олон улсын дохионы эмхэтгэл, худалдааны хөлөг онгоцыг эрэн хайж аврах талаарх удирдамж болон дараахь дохио ашиглахыг анхаарах хэрэгтэй:
- a) улбар шар даавуун дээр хар өнгийн дөрвөлжин, тойрог буюу холбогдох өөр тэмдэг (агаараас таниулах зорилгоор);
 - b) хөлөг дээрх өнгийн толбо.